

NHH

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Bergen, høsten 2022

Attestasjon av bærekraftsrapporter

*En utforskende studie av forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapporters
kvalitet og opplevde verdi*

Marte Eek Skrede og Martine Bones Fisknes

Veileder: Lars Jacob Tynes Pedersen

Masteroppgave i økonomi og administrasjon, innen hovedprofilen
energi, naturressurser og miljø

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer inntår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne masteutredningen er skrevet som en del av masterstudiet i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole, innen hovedprofilen energi, naturressurser og miljø. Temaet for oppgaven er attestasjon av bærekraftsrapporter, og sammenhengen mellom dette og rapportenes kvalitet og opplevde verdi. Bærekraftsrapportering blir satt på dagsorden i et økende antall selskaper som følge av økt etterspørsel etter informasjon om virksomheters håndtering av sitt samfunnsansvar, såkalt ikke-finansiell informasjon. Stadig flere selskaper innhenter også ekstern verifikasjon av slik ikke-finansiell informasjon, kalt attestasjon. Et relativt lavt antall norske selskaper har imidlertid innført attestasjon i sine rapporteringsprosesser i dag. Om kort tid vil EUs nye direktiv for bærekraftsrapportering, CSRD, tre i kraft, og dersom direktivet gjennomføres i norsk rett vil mange norske selskaper bli pålagt å få attestert ikke-finansiell informasjon. Bakgrunnen for vårt valg av tema for denne masterutredningen er dermed et ønske om å undersøke hvorvidt det er noen sammenheng mellom attestasjon av bærekraftsrapporter og rapportenes kvalitet og opplevde verdi for deres utstedere.

Vi vil rette en stor takk til de åtte bærekraftsansvarlige i selskapene som har stilt opp til intervjuer i forbindelse med vår datainnsamling, og til de to deltakerne i vår forstudie for deres bidrag. Deres erfaringer med bærekraftsrapportering og attestasjon har vært svært verdifulle og helt avgjørende for at vi kunne gjennomføre denne studien. Det har også vært inspirerende for oss å komme tett innpå rapporteringsprosessene i noen av Norges største og mest innflytelsesrike selskaper. Vi vil også takke vår veileder Lars Jacob Tynes Pedersen for et godt samarbeid og verdifulle tilbakemeldinger gjennom hele arbeidet med oppgaven. Hans engasjement i arbeidet med å implementere bærekraft i næringslivet er beundringsverdig. Det har vært en lærerik, spennende og givende del av studietiden å skrive denne masteroppgaven sammen, og vi håper at du som leser vil oppleve våre funn og konklusjoner som interessante.

Bergen, 18. desember 2022

Marte Eek Skrede

Martine Bones Fisknes

Sammendrag

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke om attestasjon av bærekraftsrapporter på noen måte påvirker rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utsteder. Bakgrunnen for studien er at næringslivet stadig introduseres for nye rapporteringskrav, og omtrent 1000 norske selskaper kan i nær fremtid bli pålagt å attestere ikke-finansiell informasjon. For å svare på vår problemstilling har vi gjennomført en forstudie og to delstudier. Formålet med forstudien var å tilegne oss kunnskap om hvordan både selskaper og revisorer går frem i en attestasjonsprosess. Første delstudie innebar å finne et utvalg selskaper til studien, og samle relevant sekundærdata fra disse selskaperenes bærekraftsrapporter. Siste delstudie innebar å samle primærdata ved å gjennomføre dybdeintervjuer med bærekraftsansvarlige i alle selskapene i utvalget.

Vi har totalt gjennomført åtte dybdeintervjuer med bærekraftsansvarlige i store norske selskaper som alle fikk attestert deler av sine bærekraftsrapporter for regnskapsåret 2021. Spørsmålene handlet om intervjuobjektene sine opplevelser av forholdet mellom attestasjon og rapportering i deres selskap, samt hvorvidt de opplever at attestasjon tilfører rapporten økt verdi. Under intervjuene stilte vi også spørsmål knyttet til spesifikke endringer i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap som vi fant i datainnsamlingen fra selskapenes rapporter. Deretter foretok vi en kvalitativ analyse av de innsamlede dataene fra bærekraftsrapportene og intervjuene, i lys av empirisk kontekst og teoretisk bakgrunn.

Vesentlighetsmatriser og klimaregnskap i selskapenes rapporter for 2021 er av høyere kvalitet enn i de siste ikke-attesterte rapportene, basert på definisjonen av kvalitet som legges til grunn i denne oppgaven. Våre funn tyder imidlertid på at disse kvalitetsfremmende endringene hovedsakelig skyldes andre faktorer enn attestasjon, som rammeverksrapportering og utvikling i rapporteringspraksis og kunnskap. Det virker som at samarbeidet mellom selskaper og revisor fører til en mer strukturert og grundig rapporteringsprosess, uten at revisor i særlig stor grad påvirker selve innholdet i rapportene. Utsteder opplever attestasjon som verdifullt da det gir økt stolthet, trygghet og troverdighet, men våre funn tyder likevel på at den opplevde verdien av attestasjon i dag hovedsakelig er symbolsk.

Abstract

The purpose of this master thesis is to study whether there is a relationship between sustainability report assurance and the quality of sustainability reports and the issuers' perceptions of the reports' value. The study is contextualized by the fact that all industries are constantly faced with new reporting requirements, and about 1,000 Norwegian companies might be required to obtain assurance of their sustainability reports in a few years from now. In order to answer our research question, we have carried out three sub-studies. The purpose of the preliminary study was to acquire knowledge of how both companies and auditors proceed in a sustainability report assurance process. The second sub-study involved finding a sample of companies and collecting relevant secondary data from these companies' sustainability reports. The last sub-study involved collecting primary data by conducting in-depth interviews with sustainability representatives in all the companies in our sample.

We have conducted eight in-depth interviews with sustainability representatives in large Norwegian companies with assured sustainability reports for the fiscal year 2021. We asked questions about the interviewees' experiences with sustainability report assurance and its effect on reporting quality, as well as their perception of the value gained by such verification. During the interviews, we also asked questions related to specific changes in the materiality matrices and emission accountings found in our data collection from the companies' reports. Then, we conducted a qualitative analysis of the data collected from the sustainability reports and the interviews, based on the empirical context and the theoretical background.

We found that the companies' assured reports from 2021 are of higher quality than their last reports without assurance. However, our findings suggest that these quality enhancing changes are due to factors other than assurance, such as the implementation of reporting standards and development within reporting practice. It seems that the cooperation between companies and auditors causes a more structured and thorough reporting process, without the auditor having a particularly large influence on the reports' content itself. The issuers perceive assurance as valuable, as it provides an increased sense of pride, reliability and credibility. However, there is evidence that the perceived value of sustainability report assurance is mainly symbolic today.

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
SAMMENDRAG	II
ABSTRACT.....	III
1. INNLEDNING.....	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	2
1.3 MASTEROPPGAVENS STRUKTUR.....	4
2. EMPIRISK KONTEKST OG TEORETISK BAKGRUNN	5
2.1 ATTESTASJON	5
2.2 REGULERING AV BÆREKRAFTSRAPPORTERING.....	6
2.3 GLOBAL REPORTING INITIATIVE	8
2.4 KVALITET	10
2.4.1 <i>Kvalitetsbegrepet</i>	10
2.4.2 <i>Vesentlighet</i>	11
2.4.3 <i>Klimaregnskap</i>	13
3. METODE.....	14
3.1 FORSKNINGSDESIGN.....	14
3.2 DATAINNSAMLING	16
3.2.1 <i>Forstudie</i>	16
3.2.2 <i>Utvalg</i>	18
3.2.3 <i>Sekundærdata</i>	19
3.2.4 <i>Primærdata</i>	21
3.3 DATABEHANDLING	22
3.4 DATAANALYSE	23
3.5 ETIKK OG PERSONVERN.....	23

3.6	STUDIENS RELIABILITET OG VALIDITET	24
3.6.1	<i>Reliabilitet</i>	24
3.6.2	<i>Validitet</i>	26
3.7	SVAKHETER VED FORSKNINGSDESIGNET	27
4.	PRESENTASJON AV FUNN	29
4.1	MOTIVASJON.....	29
4.2	KONKRETE ENDRINGER	31
4.3	RAPPORTERINGSPROSESS	36
4.4	OPPLEVD VERDI	38
5.	ANALYSE OG DISKUSJON	40
5.1	FORHOLDET MELLOM ATTESTASJON OG KVALITET	41
5.2	FORHOLDET MELLOM ATTESTASJON OG RAPPORTERINGSPROSESS	49
5.3	FORHOLDET MELLOM ATTESTASJON OG OPPLEVD VERDI	54
6.	KONKLUSJON.....	58
6.1	SVAR PÅ PROBLEMSTILLINGEN.....	58
6.2	BEGRENSNINGER VED ANALYSEN	62
6.3	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	63
7.	LITTERATURLISTE.....	65
8.	APPENDIKS.....	69
	APPENDIKS 1: DATA FRA BÆREKRAFTSRAPPORTER	69
	APPENDIKS 2: NORSK INTERVJUGUIDE.....	73
	APPENDIKS 3: ENGELSK INTERVJUGUIDE	75
	APPENDIKS 4: NORSK INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING.....	77
	APPENDIKS 5: ENGELSK INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING	81
	APPENDIKS 6: DATA FRA SEKUNDÆR ANALYSE	85

Tabelliste

TABELL 1 DE ÅTTE SELSKAPENE I VÅRT UTVALG	19
TABELL 2 PUNKTER FRA INNSAMLING AV SEKUNDÆRDATA.....	21
TABELL 3 MOTIVASJONEN TIL Å INNFØRE ATTESTASJON	31
TABELL 4 BEGRUNNELSER FOR HVORFOR ATTESTASJON HAR FØRT TIL ØKT KVALITET.....	32
TABELL 5 VESENTLIGHETSMATRISER I ATTESTERTE OG IKKE-ATTESTERTE RAPPORTER	33
TABELL 6 KLIMAREGNSKAP I ATTESTERTE OG IKKE-ATTESTERTE RAPPORTER	34

Figurliste

FIGUR 1 ET SELSKAP, SELSKAPETS BÆREKRAFTSRAPPORT OG RAPPORTENS BRUKERE.....	1
FIGUR 2 MASTEROPPGAVENS STRUKTUR	4
FIGUR 3 EN STANDARD VESENTLIGHETSMATRISER I HENHOLD TIL GRI.....	12
FIGUR 4 DE TRE PERSPEKTIVENE TIL EN ATTESTERT BÆREKRAFTSRAPPORT	16
FIGUR 5 BEGRUNNELSER FOR KVALITETSFREMMENDE ENDRINGER	45
FIGUR 6 DE TRE PERSPEKTIVENE TIL EN ATTESTERT BÆREKRAFTSRAPPORT	52

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Bærekraft er et stadig mer utbredt begrep i mange deler av samfunnet og et særlig aktuelt tema i næringslivet i dag. I lys av det økende fokuset på bærekraft og transparens i samfunnet, søker investorer, kunder og andre interessenter mer informasjon om bedrifters klimafotavtrykk og miljøtiltak. Begreper som bærekraftig utvikling, vesentlighetsanalyse og klimaregnskap blir stadig mer omtalt, og etterspørselen etter tilgjengelig ikke-finansiell informasjon øker. Dermed øker også etterspørselen etter bærekraftsrapporter, og bærekraftsrapportering blir satt på dagsorden i et økende antall bedrifter. Dette bidrar også til vekst i ekstern verifisering av disse rapportene, kjent som attestasjon, hvilket legger grunnlaget for vår studie i denne oppgaven.

Figur 1 under illustrerer sammenhengen mellom et selskap, selskapets bærekraftsrapport og brukerne av denne rapporten. Selskapet påvirker kloden og dens befolkning, og publiserer informasjon om denne påvirkningen i sin bærekraftsrapport. I noen tilfeller leses rapporten av en revisor, som har fått i oppdrag å bekrefte at all eller deler av informasjonen i rapporten er korrekt og basert på et troverdig datagrunnlag. I tillegg leses rapporten av selskapets interessenter, slik som investorer og andre som ønsker å vite mer om selskapets påvirkning og miljøtiltak.

Figur 1 Et selskap, selskapets bærekraftsrapport og rapportens brukere

I det norske næringslivet er det i dag omtrent 630 000 selskaper som opererer i ulike bransjer (SSB, 2022). Alle disse selskapene ansvarliggjøres i økende grad for deres påvirkning på miljømessige og sosiale forhold, og avkreves informasjon tilknyttet disse påvirkningene. Likevel er det foreløpig et fåtall norske selskaper som rapporterer på dette, og enda færre får slik ikke-finansiell informasjon verifisert av en uavhengig tredjepart. I 2020 foretok Finanstilsynet en kartlegging av norske foretak sin bærekraftsrapportering, og de fant at kun 42 foretak fikk bærekraftsinformasjon attestert av en revisor dette året (Finanstilsynet, 2020). I løpet av de neste årene vil imidlertid nye reguleringer gjøre attestasjon aktuelt for et betraktelig økt antall selskaper, ettersom omtrent 1000 norske selskaper vil kunne bli pålagt å få attestert sin bærekraftsinformasjon (Akselberg, 2021). Mange flere revisorer vil da måtte påta seg attestasjonsoppdrag, noe som vil kreve en betydelig omstilling i revisorbransjen i Norge.

I motsetning til i en årsrapport, spiller selskapene selv en rolle i å avgjøre hvilke temaer som vektlegges i deres bærekraftsrapport, og dermed hvilke forhold de ønsker å rapportere på (Boiral & Heras-Saizarbitoria, 2019). Det er foreløpig frivillig å få attestert ikke-finansiell informasjon, og selskaper avgjør selv hvilke og hvor mange deler av rapportene sine de ønsker å få verifisert av en revisor (Ballou, Chen, Heitger, & Grenier, 2018). Revisors verifisering av en bærekraftsrapport gir derfor ikke like stor grad av trygghet som verifisering av en årsrapport. Dette gjør at en kan stille spørsmålsteget ved både effekten og verdien av attestering av bærekraftsrapporter slik lovverket er i dag. Vi finner det derfor interessant å studere hvorvidt attestasjon har noen sammenheng med dagens bærekraftsrapportering, hvilket leder oss til vår problemstilling.

1.2 Problemstilling

Formålet med denne masteroppgaven er å studere hvorvidt store norske selskaper gjør kvalitetsfremmende endringer i sin bærekraftsrapportering som følge av innføring av attestasjon, og hva en revisors kvalitetssikring gjør med selskapenes egne oppfatninger av rapportenes verdi. Temaet for denne masteroppgaven aktualiseres av kommende reguleringer som vil kunne gjøre attestasjon av ikke-finansiell informasjon lovpålagt for et betydelig antall selskaper i Norge, og vi håper å kunne trekke konklusjoner som kan anvendes prospektivt dersom nye lovverk trer i kraft. Ved å studere et utvalg selskaper sine bærekraftsrapporter og

gjennomføre dybdeintervjuer med selskapenes bærekraftsansvarlige, skal vi dermed forsøke å svare på følgende problemstilling:

Hvordan påvirker attestasjon av bærekraftsrapporter rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utstederne?

Den første delen av problemstillingen innebærer å undersøke om bærekraftsrapportenes kvalitet har økt, og om en slik eventuell forbedring kan knyttes til attestasjon. Vårt utvalg består av åtte selskaper som alle fikk attestert deler av sine bærekraftsrapporter for regnskapsåret 2021¹. En finner store variasjoner i hvilken informasjon ulike selskaper inkluderer i sine rapporter, og vi anser det som hensiktsmessig å fokusere på sammenlignbare deler av rapportene. De fleste bærekraftsrapporter inneholder en vesentlighetsmatrise og et klimaregnskap. En vesentlighetsmatrise er en presentasjon av en virksomhets vesentlige temaer, som vil si de forhold som påvirker interessenters vurderinger og valg (Jørgensen, Mjøs, & Pedersen, 2021). En virksomhets klimagassutslipp er et typisk vesentlig tema, da disse i stor grad gjenspeiler virksomhetens miljøpåvirkning, og en oversikt over disse utslippene presenteres gjerne i form av et klimaregnskap (Global Reporting Initiative, 2022, s. 557). Alle selskapene i vårt utvalg fikk både vesentlighetsmatrise og klimaregnskap for 2021 attestert av en revisor, og den nokså standardiserte strukturen gjør det mulig å fange opp endringer fra år til år. Derfor vil vi hovedsakelig se etter kvalitetsfremmende endringer i disse delene, og undersøke hva årsakene til eventuelle forbedringer er. I forlengelsen av dette, ønsker vi å undersøke om selskapenes rapporteringsprosess påvirkes av at en revisor involveres i prosessen, og om dette kan sies å ha noen sammenheng med kvaliteten på rapporteringen.

Den siste delen av problemstillingen vår innebærer å undersøke hvorvidt attestasjon har noen sammenheng med den verdien utstedere opplever at rapportene deres har, da verdien av attestasjon er interessant i diskusjoner tilknyttet kommende rapporteringskrav som kan pålegge et betydelig antall selskaper å attestere. Vi ønsker også å finne ut om en eventuell verdiøkning som følge av attestasjon hovedsakelig skyldes interne forhold, som forbedrede rutiner og rapporteringsprosesser, eller eksterne forhold, som økt pålitelighet og fornøyde interessenter.

¹ Flere selskaper gir ut integrerte års- og bærekraftsrapporter, egne faktahefter om bærekraft som supplement til årsrapporten eller lignende. I denne studien vil vi bruke ordet *bærekraftsrapport* om selskapenes publiserte ikke-finansielle informasjon, uavhengig av hvilken form denne informasjonen er utgitt i.

I studien av vår problemstilling har vi valgt å bryte ned det overordnede spørsmålet i tre forskningsspørsmål. Disse spørsmålene vil være utgangspunktet for vår analyse, og sammen danner de grunnlaget for våre konklusjoner på den overordnede problemstillingen.

1. *Er det noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter?*
2. *Hvordan påvirkes rapporteringsprosesser av samarbeid med revisor i forbindelse med attestering?*
3. *Hvordan påvirker attestasjon utstederes opplevelser av bærekraftsrapporters verdi?*

1.3 Masteroppgavens struktur

Til nå har vi introdusert vår problemstilling og beskrevet bakgrunnen for dette valget. I utredningens neste kapittel vil vi presentere studiens empiriske kontekst og teoretiske bakgrunn. Videre følger en beskrivelse av vårt forskningsdesign, og metoder for datainnsamling, -behandling og -analyse. I denne delen vil også etiske forhold, reliabilitet og validitet kommenteres, samt svakheter ved vårt forskningsdesign. De innsamlede dataene vil så danne grunnlaget for de neste delene av oppgaven der vi vil presentere funn og foreta en grundig analyse. Avslutningsvis vil vi presentere våre konklusjoner, etterfulgt av en redegjørelse for mulige begrensninger ved analysen og forslag til videre forskning innenfor det samme emnet. De siste sidene i utredningen er forbeholdt en presentasjon av litteratur og vedlegg som er benyttet i arbeidet. Masteroppgavens overordnede struktur er illustrert i Figur 2 nedenfor.

Figur 2 Masteroppgavens struktur

2. Empirisk kontekst og teoretisk bakgrunn

I dette kapittelet vil vi presentere utredningens empiriske kontekst og teoretiske bakgrunn. Med empirisk kontekst mener vi sentrale rammeverk innen bærekraftsrapportering og begreper fra bærekraftsverdenen som er relevante i vår studie av forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapportering. Med teoretisk bakgrunn mener vi tidligere forskning og funn som vi anser som relevante for vår studie. Vi vil først forklare forskjellen på en attestasjonsprosess og en revisjonsprosess. Videre følger en presentasjon av dagens og kommende retningslinjer innen bærekraftsrapportering, etterfulgt av en beskrivelse av sammenhengen mellom Global Reporting Initiative og attestasjon. Avslutningsvis vil vi presentere vår definisjon av kvalitetsbegrepet, da dette er et relativt vidt begrep og vår problemstilling blant annet innebærer å utforske forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapporters kvalitet. I sammenheng med kvalitet vil vi også gi en kort innføring i vesentlighetsbegrepet og klimaregnskap.

2.1 Attestasjon

En revisjon er en kontroll og godkjenning av et selskaps finansielle informasjon, og metoden en revisor bruker for å gjennomgå selskapets økonomiske situasjon (Revisorforeningen, 2022a). Rammene for en revisjon er lovbestemt, og revisjonsberetningen gir høy og betryggende sikkerhet. Attestasjon er en litt annen verifiseringsprosess enn revisjon, og brukes blant annet i gjennomgangen av et selskaps ikke-finansielle informasjon. Revisorene har foreløpig færre regel- og rammeverk å forholde seg til når de attesterer ikke-finansiell informasjon enn når de reviderer finansiell informasjon, og denne mangelen på standardisering kan gjøre attestasjonsprosessen noe mer utfordrende (Boiral & Heras-Saizarbitoria, 2019). Når revisorer attesterer ikke-finansiell informasjon benytter de en internasjonal standard for attestasjonsoppdrag kalt ISAE3000, som brukes i attestasjonsoppdrag som ikke er en revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon (IAASB, 2013). Videre er revisors formål med slike attestasjonsoppdrag å fremskaffe betryggende eller moderat sikkerhet for at informasjonen som offentliggjøres ikke inneholder vesentlige feil eller mangler (IAASB, 2013).

En attestasjon sørger ikke alltid for like høy grad av sikkerhet som en revisjon, og den ikke-finansielle informasjonen i en bærekraftsrapport varierer i større grad enn den finansielle informasjonen i en årsrapport. Dette gjør at man kan stille spørsmål ved en attestasjons

påvirkning på bærekraftsrapportering, samt hvilken verdi det kan sies å tilføre bærekraftsrapporter. I utredningen *Revisors attestasjon av bærekraftsrapporter: Nytt for institusjonelle investorer i Norge* fra 2021, undersøkte Fredrik Schjetne Bekken og Johannes Svendsen hvilken nytte institusjonelle investorer i det norske næringslivet får av at en bærekraftsrapport er attestert (Bekken & Svendsen, 2021). Gjennom syv intervjuer med ulike finans- og investeringsforetak, fant de blant annet at flere av investeringsforetakene opplever at attestasjon gir rapportene økt kvalitet, blant annet fordi utstederne av rapportene blir bevisste på at rapportene skal gjennomgås av en uavhengig tredjepart. De fant også at investorers nytte av attestasjonen øker dersom det foreligger indikatorer på feilinformasjon (Bekken & Svendsen, 2021). Det vil si at dersom en investor opplever et sterkere kontrollbehov av en bedrifts bærekraftsinformasjon, vil nytten av at en ekstern part har verifisert informasjonen være større.

I artikkelen *Stakeholders' perceptions of factors affecting the credibility of sustainability reports*, skrevet av Xinning Xiao og Greg Shailer, beskriver forfatterne sin studie av faktorer som påvirker bærekraftsrapporters pålitelighet (Xiao & Shailer, 2021). De fant at blant totalt 26 faktorer som kan påvirke bærekraftsrapporters pålitelighet er faktorer relatert til attestasjon de viktigste for interessenter, og samtidig at utstedere har lett for å undervurdere viktigheten av attestasjon for brukere (Xiao & Shailer, 2021). I tråd med denne artikkelen, fant også Bekken og Svendsen at samtlige investeringsforetak i deres studie opplever pålitelighet som sentralt for at bærekraftsinformasjonen skal virke i retning av å investere (Bekken & Svendsen, 2021). Bærekraftsinformasjon benyttes i dag aktivt i investeringsbeslutninger, og Bekken og Svendsen fant at attestasjon fra en revisor bidrar til at informasjonen i bærekraftsrapporten oppleves som mer pålitelig (Bekken & Svendsen, 2021).

2.2 Regulering av bærekraftsrapportering

Lov-1998-07-17-56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) § 3-3 c har bestemmelser om redegjørelse for samfunnsansvar. Bestemmelsene gjennomfører EUs direktiv for ikke-finansiell rapportering, Non Financial Reporting Directive (heretter NFRD), som ble vedtatt i 2018 (Finansdepartementet, 2021). Loven og direktivet stiller krav til at omfattede selskaper inkluderer informasjon om miljøpåvirkning, sosiale forhold, menneskerettigheter, anti-korrupsjon og mangfold i sine bærekraftsrapporter (European Commission, 2022). Rapporteringen skal også inneholde en beskrivelse av de tiltak som er iverksatt for å forhindre

eller redusere selskapets negative påvirkning på omgivelsene. Det stilles imidlertid ingen krav til verifikasjon eller bruk av spesifikke rammeverk, og hvert enkelt selskap står derfor fritt til å bestemme hvordan de ønsker å utforme sin bærekraftsrapport og hvorvidt de ønsker å få den attestert (Lovdata, 2021). I en studie av effekten av NFRD på bedrifters håndtering av samfunnsansvar, utgitt i 2022, fant Francesca Cuomo, Silvia Gaia, Claudia Girardone og Stefano Piserà at innføringen av NFRD har ført til økt transparens og forbedrede prestasjoner i bedrifters håndtering av deres samfunnsansvar (Cuomo, Gaia, Girardone, & Piserà, 2022).

I april 2021 presenterte EU et forslag om et nytt direktiv for bærekraftsrapportering, Corporate Sustainability Reporting Directive (heretter CSRD), og 28. november 2022 ble direktivet vedtatt av Det europeiske råd (Council of the EU, 2022). For at CSRD skal være gjeldende for norske selskaper må direktivet gjennomføres i norsk rett, noe som virker å være sannsynlig ettersom Verdipapirlovutvalget i 2021 ble bedt om å utrede norsk gjennomførelse av direktivet (Stortinget, 2022). Det er også varslet at Norge i store trekk vil følge tidsplanene og rapporteringskravene i direktivet (PwC Norge, 2022). Stor fleksibilitet og mangel på standardisering i dagens bærekraftsrapportering har gjort at EU ser behov for strengere og mer universelle rapporteringsstandarder. CSRD vil styrke de allerede eksisterende reglene om ikke-finansiell rapportering i NFRD, men adskillig flere selskaper vil omfattes (Council of the EU, 2022). En av hovedforskjellene mellom NFRD og CSRD er også at sistnevnte vil kreve at ikke-finansiell informasjon verifiseres av en uavhengig tredjepart (Bamüller & Grbenic, 2021). I første omgang vil direktivet innebære attestasjon med moderat sikkerhet, men på sikt ønsker EU å kreve attestasjon av ikke-finansiell informasjon med tilsvarende grad av sikkerhet som for revisjon av finansiell informasjon (Bamüller & Grbenic, 2021).

EU har også gitt European Financial Reporting Advisory Group, EFRAG, i oppgave å utarbeide en felles europeisk rapporteringsstandard, ESRS, hvis formål er å sikre internasjonal standardisering (Bamüller & Grbenic, 2021). I fremtidige attestasjonsberetninger skal det redegjøres for om en bærekraftsrapport er utarbeidet i henhold til disse standardene. Disse avgjørelsene støttes av en studie av effekten av attestasjon på bærekraftsrapportering i artikkelen *Corporate social responsibility assurance and reporting quality: Evidence from restatements* fra 2018. I studien finner Brian Ballou, Po-Chang Chen, Jonathan H. Grenier og Dan L. Heitger at rammeverksrapportering gir mer standardisert rapportering mens attestasjon gir økt kvalitet fordi det tilrettelegger for feilretting (Ballou, Chen, Heitger, & Grenier, 2018).

Denne studien taler dermed for at kombinasjonen av standardisert rapportering og ekstern verifisering som følger med det kommende rapporteringsdirektivet vil være fordelaktig.

2.3 Global Reporting Initiative

Det finnes mange ulike rammeverk for bærekraftsrapportering, og Global Reporting Initiative (heretter GRI) er det mest anvendte i det europeiske og det norske næringslivet (Revisorforeningen, 2022b). GRI består av standarder for bærekraftsrapportering som inneholder krav, anbefalinger og veiledninger for hvordan man skal rapportere på ikke-finansiell informasjon (Ellefsen, 2019). Det er frivillig å rapportere i henhold til GRI, men dersom man hevder å gjøre det, må rapporteringskravene overholdes. Rapporteringskravene er obligatoriske, mens anbefalingene er frivillige. Formålet med å benytte slike standarder er å ha et felles rapporteringsspråk som gjør det lettere å gi brukernyttig informasjon og kommunisere konsekvenser av virksomheters påvirkning på tvers av selskaper og bransjer. Det gjør bærekraftsrapporter mer standardiserte og sammenlignbare (Ellefsen, 2019). Dermed blir det også lettere å vurdere hvorvidt den ikke-finansielle informasjonen er pålitelig og korrekt, og revisorer i ulike revisjonsselskap vil ha likere forutsetninger for å gjennomføre attestasjoner.

GRI-rammeverket er bygget opp av universelle standarder og temaspesifikke standarder (Ellefsen, 2019). De universelle standardene gjelder alle virksomheter som rapporterer etter GRI. Dette er standardene GRI 101-103, som inneholder rapporteringsprinsipper angående rapportens innhold og kvalitet, generelle rapporteringselementer tilknyttet virksomhetens profil, og hvordan virksomheten identifiserer og tilnærmer seg dens vesentlige forhold. Ekstern verifikasjon er et eget punkt innenfor de universelle GRI-standardene, GRI 102-56 (Global Reporting Initiative, 2022, s. 52). De temaspesifikke standardene er mer bransjerelaterte, og påvirkning på og av virksomheten avgjør hvilke standarder man skal rapportere på. Dette er standardene GRI 200-400, som dreier seg om økonomiske, miljømessige og sosiale aspekter (Ellefsen, 2019).

Våren 2022 gjennomførte Hedda Engmo Christensen og Emilie Borgan Johansen en kvantitativ studie av GRI-rapporteringen i Norge, kalt *GRI-rapportering blant Norges 200 største selskaper – bare for syns skyld?* (Christensen & Johansen, 2022). De undersøkte blant annet selskapenes anvendelse av GRI-standardene, hvorvidt selskapene overholdt rapporteringskravene i rammeverket, og sammenhengen mellom attestasjon og samsvar med

GRI (Christensen & Johansen, 2022). I studien deres fant de at selskaper som rapporterer etter GRI-rammeverket i liten grad følger fastsatte rapporteringskrav. Gjennomsnittlig overholder selskapene kun 32% av kravene i standardene. Det vil si at mange norske selskaper hevder å rapportere etter GRI uten å overholde kravene som ligger til grunn for denne påstanden. I tillegg fant de at attestasjon av bærekraftsrapportene ikke øker overholdelsen av rapporteringskravene. Dette funnet tilsier at en ekstern verifisering av rapportene ikke nødvendigvis hever kvaliteten eller påliteligheten til rapportenes innhold. De kommenterer også at det kan tenkes at noen selskaper bruker attestasjon som en symbolsk handling fremfor et kvalitetsfremmende tiltak, hvilket betyr at det foreligger en falsk legitimitet i attestasjonsberetningen (Christensen & Johansen, 2022).

Funnene til Christensen og Johansen om at attestasjon ikke øker samsvaret med rapporteringsrammeverket, er motstridende med Ballou m.fl. sine funn. De fant at attestasjon gjort av en revisor er et egnet virkemiddel for å heve kvaliteten på GRI-rapportering, ettersom rammeverket innebærer definerte punkter hvor en revisor lettere kan komme med forslag til feilrettinger (Ballou, Chen, Heitger, & Grenier, 2018). Christensen og Johansen konkluderer imidlertid med at en slik effekt ikke har hold i virkeligheten, ettersom de finner at attestasjon ikke fører til økt samsvar med rammeverket.

Bekken og Svendsen gjorde også relevante funn i samme landskap som de ovennevnte, i deres studie av institusjonelle investorers nytte av en revisors attestasjon av bærekraftsrapporter. De fant blant annet at investorer opplever økt nytte av at en bærekraftsrapport er attestert, men at de ikke opplever attestasjon som mer kvalitetsfremmende enn å rapportere etter anerkjente rapporteringsstandarder (Bekken & Svendsen, 2021). Det vil si at investorer ikke nødvendigvis opplever ekstra nytte av en attestasjon dersom rapporten i utgangspunktet følger et anerkjent rammeverk, slik som GRI. Dette synet blant investorer støttes av funnene til Christensen og Johansen, ettersom de fant at attestasjon ikke nødvendigvis har en signifikant effekt på GRI-rapportering. Bekken og Svendsen konkluderer imidlertid med at attestasjon *har* en kvalitetsfremmende effekt på bærekraftsrapporter utover det å rapportere etter et anerkjent rammeverk, hvilket de baserer på funnene til Ballou m.fl. De kommenterer at deres eget funn antakeligvis skyldes at investorene ikke vet nok om jobben revisorene gjør.

2.4 Kvalitet

I denne studien ønsker vi som nevnt å undersøke om attestasjon har noen sammenheng med kvalitetsforbedringer i bærekraftsrapporter. Et flertall definisjoner av kvalitet baseres på kunde- eller brukertilfredshet (Lillrank, 2002). For eksempel definerer Store norske leksikon kvalitet som evnen til å tilfredsstille en brukers krav og forventninger (Gundersen & Halbo, 2018). I denne studien er det hovedsakelig kvaliteten på informasjonen i rapportene, *informasjonskvaliteten*, som er relevant. I det følgende vil vi derfor presentere den teoretiske bakgrunnen som danner grunnlaget for hvilke aspekter vi vil vektlegge i vår vurdering av bærekraftsrapportenes informasjonskvalitet før og etter innføring av attestasjon, samt hva vi definerer som god kvalitet i vesentlighetsmatriser og klimaregnskap.

2.4.1 Kvalitetsbegrepet

I artikkelen *AIMQ: a methodology for information quality assessment* skrevet av Yang W. Lee, Diane M. Strong, Beverly K. Kahn og Richard Y. Wang i 2002, deler forfatterne informasjonskvalitet i iboende kvalitet, kontekstuell kvalitet, representativ kvalitet og tilgjengelighetskvalitet (Lee, Strong, Kahn, & Wang, 2002). Til tross for noe uenighet i tidligere forskning om hva som skal legges til grunn i vurderinger av disse formene for kvalitet, synes det å være enighet om at nøyaktighet er avgjørende for iboende kvalitet, relevans og fullstendighet er avgjørende for kontekstuell kvalitet, forståelighet og konsistens er avgjørende for representativ kvalitet og tilgjengelighet er avgjørende for tilgjengelighetskvalitet (Lee, Strong, Kahn, & Wang, 2002). For at informasjon skal være nyttig for brukere og sette dem i stand til å ta gode beslutninger, må den altså oppfylle en del kvalitetskrav.

Revisorforeningen har også noen egne prinsipper for god bærekraftsrapportering som er nyttige i vår vurdering av rapportenes kvalitet (Revisorforeningen, 2022b). Først og fremst er det viktig at det rapporteres på informasjon som er vesentlig for selskapets interessenter. Det er også viktig at informasjonen er nøyaktig, detaljert og balansert. En balansert rapport inneholder både en beskrivelse av selskapets positive og negative påvirkning. Videre er sammenlignbarhet, tydelighet, pålitelighet og punktlighet alle viktige rapporteringsprinsipper innen bærekraftsrapportering. Informasjonen i rapporten skal med det være forståelig, konsekvent og etterprøvable, og publiseres til omtrent samme tid hvert år. Til slutt er det også viktig at innholdet er konsistent med det selskapet inkluderer i sin finansielle rapportering, og at

bærekraftsrapporten er reviderbar (Revisorforeningen, 2022b). Disse prinsippene henger dermed tett sammen med kravene til høy informasjonskvalitet presentert i artikkelen til Lee m.fl.

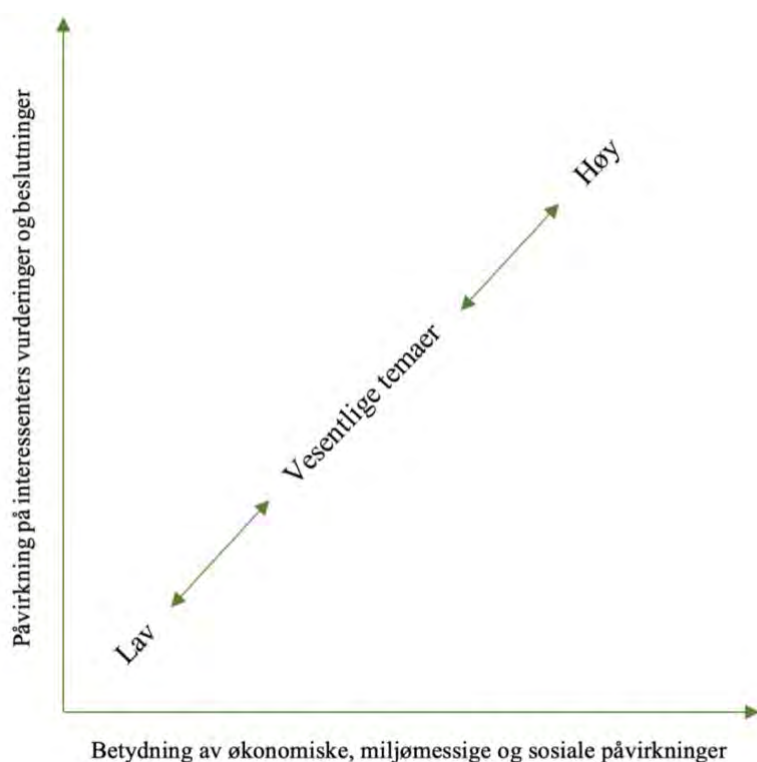
I denne studien vil vi basere vår vurdering av kvalitet på disse slutningene. I tråd med kravene til kontekstuell kvalitet, vil vi vurdere hvorvidt innholdet i bærekraftsrapportene kan sies å være *relevant*. I tillegg vil vi vurdere hvorvidt innholdet er *fullstendig*, da nøyaktighet og fullstendighet fremmer informasjonskvalitet. Vi vil også vurdere hvorvidt innholdet er *sammenlignbart*, i tråd med at konsekvens og etterprøvnbarhet inngår i Revisorforeningens prinsipper for god bærekraftsrapportering. Det gjør også balanse, så til slutt vil vi vurdere hvorvidt rapportene har blitt mer *gjennomsluttede* i form av å belyse både positive og negative påvirkninger på omgivelsene. Ved å se etter konkrete endringer i favør av noen av disse kvalitetsfaktorene i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap, skal vi foreta en vurdering av hvorvidt informasjonskvaliteten i bærekraftsrapportene kan sies å være høyere etter innføringen av attestasjon, og hvilken verdi dette eventuelt tilfører rapportene.

2.4.2 Vesentlighet

Vesentlighet er et relevant begrep i både finansiell og ikke-finansiell rapportering, da vesentlige temaer er beslutningsrelevante temaer som påvirker selskapers interessenter sine vurderinger og valg (Jørgensen, Mjøs, & Pedersen, 2021). Det finnes ulike tilnærminger til vesentlighetsbegrepet. Vesentlighet inngår som et eget punkt i de universelle standardene i GRI-rammeverket, og ifølge GRI dreier vesentlighet seg om et selskaps påvirkning på verden (Jørgensen, Mjøs, & Pedersen, 2021). Dermed vil vesentlige forhold gjerne være knyttet til økonomisk, miljømessig og sosial påvirkning. I henhold til GRI skal selskaper liste opp sine vesentlige temaer, beskrive hvordan de har kommet frem til disse og nevne hvorvidt de har hensyntatt interessenters behov. Selskapene skal også inkludere bestemte punkter for hvert vesentlige tema, deriblant den påvirkning hvert tema har på økonomi, miljø og mennesker (Global Reporting Initiative, 2022, s. 558).

En vesentlighetsanalyse danner gjerne grunnlaget for hvilke temaer som står i fokus i en bærekraftsrapport, da analysen baseres på hvilke fokusområder som er av størst betydning for bedriftens interessenter og bedriften selv (BDO Norge, 2022). Resultatene av vesentlighetsanalysen fremstilles gjerne i en vesentlighetsmatrise, som illustrerer og kategoriserer de ulike temaene. Etter GRI prioriteres de vesentlige temaene i

vesentlighetsmatrisen etter deres økonomiske, miljømessige og sosiale påvirkning, og påvirkningen deres på interessenters vurderinger og beslutninger (Jørgensen, Mjøs, & Pedersen, 2021). Figur 3 under viser hvordan en standard vesentlighetsmatrise etter GRI er utformet. Hvilke temaer et selskap anser som mest vesentlige og dermed velger å prioritere i sitt bærekrafts- og rapporteringsarbeid, er en svært relevant del av en bærekraftsrapport og inntrykket leseren sitter igjen med av selskapet. Vi anser det som sannsynlig at det er en sammenheng mellom endringer i vesentlighetsmatriser og rapporters overordnede kvalitet, og vi anser derfor vesentlighetsmatrisene som et naturlig fokusområde når vi forsøker å avdekke endringer i bærekraftsrapporter før og etter innføringen av attestasjon.

Figur 3 En standard vesentlighetsmatrise i henhold til GRI

Hentet fra: (Jørgensen, Mjøs, & Pedersen, 2021)

Vi vil vurdere informasjonskvaliteten i en vesentlighetsmatrise basert på hvor relevant, fullstendig og sammenlignbar den er. For at vesentlighetsmatrisen skal kunne sies å være *relevant* bør det foreligge en god begrunnelse bak hvert valg av tema som belyser hvorfor temaet er av relevans og risiko for det gjeldende selskapet. For at den skal kunne sies å være *fullstendig* bør den være nyansert i form av at de vesentlige temaene bør være så konkrete som mulig. Fullstendighet innebærer også at vesentlighetsmatrisen er tilstrekkelig detaljert, i form

av at ethvert selskap som hevder å rapportere etter GRI evaluere progresjon innenfor hvert vesentlige tema ved å inkludere mål, delmål og måleparametre, samt peke på utvikling fra tidligere år (Global Reporting Initiative, 2022). Til slutt forutsetter *sammenlignbarhet* at matrisen følger en standard struktur, og det er derfor fordelaktig å utforme matrisen i henhold til et rammeverk som GRI.

2.4.3 Klimaregnskap

Som nevnt, skal ethvert selskap som hevder å rapportere etter GRI inkludere måleparametre for å evaluere progresjon innenfor hvert vesentlige tema i sine bærekraftsrapporter. Klimaendringer kan ha store konsekvenser for alle bedrifter og deres økonomiske vekst, samtidig som alle bedrifter og deres virksomhet kan ha stor påvirkning på klimaet. Derfor er det *relevant* for de fleste selskaper å inkludere dette som et vesentlig tema i sine vesentlighetsmatriser.

I lys av vår definisjon av kvalitet, bør et klimaregnskap av høy kvalitet også være *fullstendig* og dermed inneholde informasjon om alle vesentlige utslipp. Et klimaregnskap består i hovedsak av tall på en virksomhets klimagassutslipp. The Greenhouse Gas Protocol (heretter GHG-protokollen) er en global og mye brukt standard for beregning og rapportering på slike utslipp, hvis formål er å sikre at klimaregnskap inneholder alle vesentlige utslipp (Greenhouse Gas Protocol, 2022). I 2016 ble GHG-protokollen innlemmet i GRI-rammeverket under de temaspesifikke standardene om miljøaspekter, GRI 300-serien, noe som forsterker klimaregnskapets viktighet i en bærekraftsrapport (Global Reporting Initiative, 2022, s. 558). GHG-protokollen deler klimagassutslipp inn i 3 ulike scopes (World Resources Institute, 2022). Scope 1 omfatter direkte utslipp fra bedriftens kjernevirksomhet og scope 2 omfatter indirekte utslipp fra drift. Scope 3 er utslipp fra virksomhetens verdikjede (Greenhouse Gas Protocol, 2022). En kan se hvorvidt et selskap fører sitt klimaregnskap etter GHG-protokollen ved å se om utslippene er delt inn i scope 1 og 2. Kartlegging av scope 3-utslipp er en mer omfattende prosess, og det er derfor vanlig å begynne med scope 1 og 2. Formålet med en slik inndeling i scopes er å kategorisere utslippene for å kartlegge utslippskilder slik at man enklere kan beregne de faktiske utslippene, og kvalitetssikre og verifisere tallene (DNV, 2022). I denne studien vil vi vurdere hvorvidt et klimaregnskap er fullstendig basert på om det inkluderer utslipp innenfor alle scopes.

Videre bør klimaregnskapet også følge et standardisert oppsett for å sikre *sammenlignbarhet*. I vår vurdering av kvaliteten på et klimaregnskap vil vi blant annet undersøke om regnskapet er ført i tråd med GHG-protokollen, og om selskapet har kartlagt utslipp i alle scopes. For at informasjonen i et klimaregnskap skal være sammenlignbart bør regnskapet i tillegg til utslipp i gjeldende regnskapsår, inneholde tall på historiske utslipp. Uten historiske tall er det umulig å kartlegge utviklingen i mengden klimagasser en virksomhet slipper ut, og dermed blir det vanskelig å vurdere hvordan virksomheten presterer i forhold til spesifikke målsetninger. Uten sammenlignbare utslippstall for tre påfølgende år er det for eksempel utfordrende å kartlegge hvorvidt et selskap kutter utslipp i tråd med Parisavtalen², da EUs vedtatte Low Carbon Benchmark innebærer at selskaper må kutte 7% i gjennomsnitt over en periode på 3 år for å holde følge med målene i denne avtalen (Løvstad & Jewett, 2022). Derfor vil vi også vurdere historiske utslippstall som et kvalitetstegn i et klimaregnskap.

3. Metode

I dette kapitlet vil vi redegjøre for studiens metodiske valg. Innledningsvis vil vi beskrive studiens forskningsdesign. Deretter vil vi presentere våre metoder for datainnsamling, databehandling og dataanalyse. Vi vil så forklare hvordan personvern og andre etiske forhold er hensyntatt i prosessen. Avslutningsvis vil vi foreta en evaluering av studiens reliabilitet og validitet, samt hvordan svakheter ved forskningsdesignet kan ha påvirket resultatene.

3.1 Forskningsdesign

I det følgende vil vi presentere de valgene vi har tatt underveis som til sammen utgjør studiens forskningsdesign. Disse valgene innebærer hvilken type data vi har samlet inn, hva som er studiens formål, hva slags tilnærming til teori vi har hatt, hvilken forskningsstrategi vi har benyttet og studiens tidshorisont.

I denne studien har vi valgt å samle *kvalitativ* data, fordi vi ønsket å bruke enkelte fagpersoners synspunkter og erfaringer som vårt primære datagrunnlag. En kvalitativ forskningsmetode er også egnet fordi det finnes relativt lite forskning på attestasjon av bærekraftsrapporter fra før,

² En internasjonal avtale som skal sikre at verdens land klarer å begrense klimaendringene (FN-sambandet, 2020).

og problemstillingen tilrettelegger derfor for en mer vidtomspennende analyse og konklusjon (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 87).

Formålet med denne studien er å *utforske* forholdet mellom attestasjon av bærekraftsrapporter og rapportenes kvalitet og opplevde verdi. Som nevnt er det gjort relativt lite forskning på dette området tidligere, og vårt mål er å utforske problemet mer enn å bekrefte eller avkrefte en hypotese.

Videre anser vi en *induktiv* tilnærming til teori som mest hensiktsmessig i denne studien, ettersom induktive metoder som regel benyttes for å belyse årsakssammenhenger mellom forskjellige faktorer (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 13). Formålet med vår studie er å få dypere innsikt i et til nå lite utforsket fenomen, og trekke teoretiske slutninger basert på våre funn.

Vår forskningsstrategi i denne studien er å utføre en *casestudie*. En casestudie er hensiktsmessig fordi det innebærer å studere et fenomen og bevise sammenhenger, og fordi vi har valgt å samle kvalitativ data (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 171). Casestudier er for øvrig sterkt forbundet med induktiv tilnærming til teori og kvalitativ data (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 172). Vi har gjennomført en multippel casestudie med flere caser i form av intervjuer med personer fra flere selskaper, med utgangspunkt i sekundærdata samlet inn fra selskapenes bærekraftsrapporter. Vår forskningsstrategi er dermed å gjennomføre semi-strukturerte dybdeintervjuer med bærekraftsansvarlige i de utvalgte selskapene for å høre deres oppfatninger av egen bærekraftsrapportering. Vi utarbeidet en intervjuguide med spørsmål i forkant av intervjuene, men vi la opp til at vi kunne stille oppfølgingsspørsmål underveis der det var naturlig, derav en semi-strukturert tilnærming. En fordel ved slike dybdeintervjuer er at intervjuobjektene får mulighet til å svare det de tenker, uten å være begrenset av svaralternativer eller lignende (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 101).

Når det kommer til tidshorisont, har vi i denne masterutredningen foretatt en *tverrsnittstudie*, som innebærer at årsak og virkning studeres på samme tidspunkt (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 57). Vi har samlet primærdata gjennom intervjuer med bærekraftsansvarlige med fokus på deres oppfattelse av situasjonen i dag. Vi har også samlet sekundærdata fra utvalgets publiserte bærekraftsrapporter. Vi har med andre ord tatt et øyeblikksbilde av forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapportering slik det ser ut akkurat nå.

3.2 Datainnsamling

Den empiriske delen av denne studien har tre hoveddeler. I første del gjennomførte vi en forstudie, hvis formål var å lytte til en utsteder og en revisor sine erfaringer med bærekraftsrapportering og attestasjon. Deretter gjorde vi et utvalg på åtte selskaper, og i andre del av studien samlet vi data fra bærekraftsrapportene til disse åtte selskapene. I tredje og siste del av studien gjennomførte vi dybdeintervjuer med bærekraftsansvarlige i de samme åtte selskapene.

3.2.1 Forstudie

Det er hovedsakelig tre parter involvert i forbindelse med en attestert bærekraftsrapport, og disse er illustrert i Figur 4 nedenfor. De tre partene er selskapet som utsteder rapporten, revisor som attesterer rapporten og interessenten som leser rapporten. I forstudien inviterte vi to av disse partene til samtaler om deres erfaringer med attestasjon av bærekraftsrapporter, for å få klarhet i hvordan vi ønsket å utforme den videre datainnsamlingen og hvilken data det var relevant å samle inn. Deltakerne i forstudien var Jostein Iversen som jobber med å utarbeide Grieg Seafood ASA sin bærekraftsrapport, og en revisor fra et anerkjent revisjonsselskap som jobber med å attestere bærekraftsrapporter. Revisoren ønsket ikke å nevnes ved navn og holdes derfor anonym. Både Iversen og revisoren er godt kjent med bærekraftsrapportering, noe som ga oss muligheten til å få innsikt fra både utsteder og revisor av bærekraftsrapporter. Dette anså vi som fordelaktig ettersom innsikt i flere perspektiver på samme sak gir en dypere forståelse av valg som tas og hvor disse valgene stammer fra.

Figur 4 De tre perspektivene til en attestert bærekraftsrapport

Ettersom kvalitet er et relativt vidt begrep, ønsket vi å snakke med en revisor med kjennskap til attestasjon av bærekraftsrapporter for å avgjøre hvilke aspekter som burde legges til grunn i vår vurdering av rapportenes kvalitet. Dette er grunnen til at revisoren tok del i vår forstudie. Gjennom en samtale på revisjonsselskapets kontor i Bergen, ønsket vi å få en revisors perspektiv på attestasjonsprosessen av en bærekraftsrapport, samt hva de opplever som kjennetegn ved en god bærekraftsrapport. Denne delen av forstudien, kombinert med vår forståelse av kvalitet presentert i kapittel 2, la grunnlaget for vår videre kvalitetsvurdering av rapportene, og dermed hvilke aspekter vi så etter i vår datainnsamling fra bærekraftsrapportene.

I samtalen med revisoren, kunne hen blant annet fortelle at attestasjonsoppdrag varierer i stor grad fordi ulike selskaper har ulike tilnærminger og benytter ulike rapporteringsrammeverk for bærekraftsrapporteringen. Hen nevnte at bærekraftsrapportering fortsatt er et nytt område for veldig mange, og at kompetanse på detaljnivå i de ulike rammeverkene er varierende. Derimot, tror hen at nye krav, slik som CSRD, vil gjøre rapporteringen mer standardisert. Når det kommer til hva en bærekraftsrapport av høy kvalitet bør inneholde, hadde revisoren mange tanker. Slik som kravene i GRI tilsier, la hen blant annet vekt på at det skal være en måleparameter tilknyttet hvert prioriterte tema i selskapenes vesentlighetsmatriser. Hen nevnte også at det skal fremkomme tydelig i klimaregnskapene hvordan tallene skal forstås. I tillegg nevnte hen hvordan attestasjonsprosessen og samarbeidet utvikler seg med tiden ettersom selskapet blir modent for å øke omfanget av attestasjonen.

Jostein Iversen tok del i vår forstudie fordi han er involvert i arbeidet med Grieg Seafood sin bærekraftsrapport, og Grieg Seafood er ett av selskapene som fikk attestert deler av sin bærekraftsrapport for regnskapsåret 2021. Vi møttes til en samtale på hans kontor i Bergen, hvis formål var å lytte til hans erfaringer med bærekraftsrapportering og attestasjon. Vi var blant annet interesserte i å høre hva han oppfatter som de viktigste årsakene til endringer i Grieg Seafood sin rapport og hvordan attestasjon har påvirket deres rapporteringsprosess, samt hvorvidt han opplever at attestasjon har verdi for selskapet. Denne samtalen ga oss økt forståelse av hvilke aspekter vi burde vektlegge i vår datainnsamling, og dermed hvilke spørsmål vi burde inkludere i intervjuguiden.

I løpet av samtalen med Jostein Iversen, svarte han på våre spørsmål angående selskapets bærekraftsrapportering og attestasjonsprosess. Han fortalte oss at bærekraftsrapporten er en god kommunikasjonskanal, både internt og eksternt, og at det er en arena for å finne fremtidige

samarbeidspartnere. Angående hvorfor man bør rapportere på ikke-finansiell informasjon, nevnte han blant annet at slik rapportering er en del av bedrifters sosiale ansvar og at det fremmer god næring gjennom transparens i informasjonen man publiserer. Iversen fortalte også at endringer i rapporten deres skyldes ulike faktorer, som at bærekraft blir mer integrert i selskapet og at selskapet får bedre kompetanse på rapportering. På spørsmål tilknyttet Grieg Seafood sin oppfattelse av vesentlighet, svarte Iversen at det er rammeverk som GRI som stiller krav til innholdet i rapporten, og ikke revisor. Han påpekte at revisor foreløpig ikke stiller så høye krav, og at mye blir godkjent så lenge man argumenterer godt for valgene selskapet tar i rapporteringsprosessen. Med tanke på selskapets klimaregnskap, sa Iversen at det er tilgang på data som i hovedsak begrenser rapporteringen, og dermed attesteringen. Angående hvorvidt attestasjon er av verdi for selskapet, fortalte Iversen at det er verdifullt for tallene fordi det går fra antakelser til troverdighet. Revisor bidrar også til mer sammenlignbarhet, da revisorer har kompetanse på tvers av bransjer. På bakgrunn av dette opplever han at attestasjon bidrar til økt kvalitet og verdi i Grieg Seafoods bærekraftsrapportering.

Funnene fra samtale med revisor og utsteder i denne forstudien, la deler av grunnlaget for henholdsvis hvilke aspekter vi valgte å se etter i rapportene i innsamlingen av sekundærdata, og hvordan vi valgte å utforme intervjuguiden i innsamlingen av primærdata. Kombinert med vår forståelse av informasjonskvalitet fra kapittel 2, ble funnene fra forstudien hovedsakelig brukt i utformingen av datainnsamlingsprosessen som presenteres i påfølgende delkapitler, for å sikre at vi samlet relevant data til studien i henhold til vår problemstilling.

3.2.2 Utvalg

Før vi begynte med datainnsamling, gjorde vi et utvalg av åtte store norske selskaper som alle fikk attestert deler av sine bærekraftsrapporter for 2021. Med tanke på studiens begrensede tidshorisont og vårt ønske om å gjennomføre intervjuer med bærekraftsansvarlige i hele utvalget, anså vi det som urealistisk å inkludere alle de 42 norske selskapene med attestert bærekraftsinformasjon i vår studie. Utvalget er derfor begrenset til åtte selskaper. For å kunne trekke slutninger om hele populasjonen var det viktig å sikre tilstrekkelig variasjon i utvalgets karakteristikk, og utvalget er derfor basert på et ønske om å inkludere flere bransjer (Ghauri & Grønhaug, 2002, s. 121). Utvalget er også basert på hvem vi hadde mulighet til å komme i kontakt med og hvem som svarte at de ønsket å delta i studien. Valget falt derfor på de åtte selskapene som er presentert i Tabell 1 under. Disse selskapene er store selskaper med gode

rutiner for å kartlegge og rapportere på ikke-finansiell informasjon. Vi anså det derfor som rimelig å anta at de også er godt egnede til å svare på våre spørsmål om rapportering og attestering.

Selskap	Bransje	Intervjuobjekt	Stilling
Lerøy Seafood Group ASA	Sjømat	Anne Hilde Midttveit	Responsible for Quality, Environment and CSR
Norsk Hydro ASA	Kraft/aluminium	Kirsten Margrethe Hovi	ESG Advisor to the CFO
Vinmonopolet AS	Dagligvare/faghandel	Sara Grønneberg Hauge	Seniorrådgiver bærekraft
Yara International ASA	Landbruk	Kim Smeby	Direktør for integrert rapportering
Telenor Group	Telekommunikasjon	Teodora Mitrovska-Forbord	Director of Sustainability
Posten Norge AS	Transport	Randi Bjerkeland Skagemo	Kommunikasjonsdirektør
DOF Group	Offshore/shipping	Stig Clementsen	Chief Sustainability Officer
SpareBank 1 SR-Bank	Bank	Guro Elgheim Sivertsen	Director of Sustainability

Tabell 1 De åtte selskapene i vårt utvalg

3.2.3 Sekundærdata

Etter samtalene med Jostein Iversen og revisoren i forstudien, gjennomførte vi to delstudier for å samle primær- og sekundærdata til studien vår. Den første delen av datainnsamlingen innebar

å samle sekundærdata fra bærekraftsrapportene til selskapene i utvalget vårt. Formålet med denne delen var å undersøke om vi kunne avdekke noen tydelige forskjeller mellom innholdet i attesterte og ikke-attesterte rapporter. Vi leste derfor selskapenes siste ikke-attesterte rapporter og sammenlignet dem med de attesterte rapportene for 2021. Data fra selskapenes siste ikke-attesterte rapporter er nødvendig for å kunne avdekke eventuelle endringer i rapporteringen etter at attestasjon ble innført. Selskapenes rapporter for 2021 er alle attesterte, og vi anså det som rimelig å anta at de sittende bærekraftsansvarlige har best kjennskap til de nyligste rapportene. I tillegg er det interessant å få innblikk i dagens rapporterings- og attestasjonspraksis, i lys av kommende regelverk. Derfor har vi valgt å sammenligne disse to rapportene for hvert selskap.

To av selskapene i utvalget innførte imidlertid attestasjon av bærekraftsinformasjon samme år som de begynte å rapportere på bærekraft. For disse to selskapene tok vi utgangspunkt i den første attesterte rapporten deres og den attesterte rapporten for 2021³. Etersom en eventuell sammenheng mellom attestasjon og rapporteringskvalitet og opplevd verdi potensielt kan utvikles med tiden, anså vi det likevel som hensiktsmessig å inkludere disse to selskapene i utvalget og datainnsamlingen. I tillegg var dette to av selskapene vi kom i kontakt med som ønsket å delta i studien.

Basert på samtalen med revisoren i forstudien og vår definisjon av kvalitet, bestemte vi oss for hvilke aspekter av rapportene vi ønsket å undersøke. Vi har, som nevnt, hovedsakelig lagt vekt på endringer i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap. De konkrete punktene vi så etter i bærekraftsrapportene er listet opp i Tabell 2 under, samt vedlagt i appendiks 1 inkludert våre funn.

Generelt	Første bærekraftsrapport	Siste ikke-attesterte rapport	Rapporterte de etter GRI i 2021?	Når begynte de å rapportere etter GRI?	Hvilke deler av rapporten får de attestert?	Gjennom-siktighet
----------	--------------------------	-------------------------------	----------------------------------	--	---	-------------------

³ I denne utredningen vil disse to selskapenes første attesterte rapport for enkelhets skyld inngå i fellesbetegnelsen «selskapenes siste ikke-attesterte rapporter».

Vesentlighetsmatrise	Har de vesentlighetsmatrise?	Antall vesentlige temaer	Har de en begrunnelse bak hvert valg av tema? (Relevans og risiko)	Har de en måleparameter tilknyttet hvert vesentlige tema?
Klimaregnskap	Har de klimaregnskap?	Fører de klimaregnskap etter GHG-protokollen?	Hvilke scopes er inkludert?	Inkluderer de historiske tall?

Tabell 2 Punkter fra innsamling av sekundærdata

Det var imidlertid vanskelig å vite hvorvidt endringene vi observerte faktisk hadde en sammenheng med attestasjon eller skyldtes andre faktorer. For å unngå feiltolking av informasjonen i bærekraftsrapportene, ønsket vi derfor å samle inn primærdata i form av førstehåndsinformasjon direkte fra bærekraftsansvarlige i de utvalgte selskapene.

3.2.4 Primærdata

I den neste delen av datainnsamlingen intervjuet vi en bærekraftsansvarlig fra hvert av selskapene i utvalget om deres opplevelse av effekten av attestasjon. Intervjuene ble gjennomført digitalt og varte mellom 30 og 60 minutter. Vi utformet en generell intervjuguide basert på innsikten vi fikk gjennom samtalen med Jostein Iversen i forstudien, som vi tilpasset til hvert enkelt selskap basert på det vi fant i deres bærekraftsrapporter. Vi begynte med noen generelle spørsmål om selskapenes motivasjon for å innføre attestasjon, samt deres opplevelse av attestasjonens effekt på selskapet og på rapporteringen. Videre stilte vi mer detaljerte spørsmål knyttet til endringer i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap, som vi hadde oppdaget under vår datainnsamling fra selskapenes bærekraftsrapporter. Vi fortsatte intervjuene med noen spørsmål om selskapenes samarbeid med revisor og deres opplevelse av revisors kunnskap om attestering, og avsluttet med spørsmål om hvilken verdi de bærekraftsansvarlige opplever at attestering har for selskapene.

Den generelle intervjuguiden vi brukte i intervjuene med de bærekraftsansvarlige ligger i appendiks. Både norsk og engelsk versjon er vedlagt, i henholdsvis appendiks 2 og appendiks

3, ettersom syv intervjuer foregikk på norsk og ett foregikk på engelsk. Funnene fra datainnsamlingen vil presenteres i kapittel 4. Vi opplevde at selskapene var interesserte i å dele sine oppfatninger av og erfaringer med attestasjon, hvilket muliggjorde en grundig analyse som videre la grunnlaget for våre konklusjoner.

3.3 Databehandling

I forstudien hvor vi gjennomførte samtaler med Jostein Iversen og revisoren, hadde vi tenkt ut noen spørsmål på forhånd, men samtalene var av uformell karakter. Vi noterte mye av det som ble sagt slik at dette kunne benyttes senere i prosessen, men det ble ikke tatt video- eller lydopptak av samtalene. Notatene fra samtalene har ligget lagret i en adgangsbegrenset mappe som kun vi har hatt tilgang til.

I andre del av studien samlet vi data fra selskapenes bærekraftsrapporter. Dette er offentlig tilgjengelig informasjon, så dataene samlet i denne delen av studien er ikke gjenstand for adgangsbegrensning. Av praktiske årsaker har disse dataene likevel ligget lagret i den samme adgangsbegrensede mappen som nevnt over.

I tredje og siste del av studien gjennomførte vi intervjuer med bærekraftsansvarlige i de utvalgte selskapene. Det ble tatt lydopptak under disse intervjuene slik at vi begge kunne fokusere utelukkende på det som ble sagt underveis og stille oppfølgingsspørsmål der det var naturlig. Lydopptakene ble tatt med våre private mobiltelefoner, så direkte i etterkant av intervjuene ble opptakene lagret lokalt på telefonene. Etter hvert intervju ble lydopptakene transkribert, og transkripsjonene har ligget lagret i den samme adgangsbegrensede mappen som dataene over. Etter transkripsjon ble lydopptakene slettet.

Data fra forstudien, bærekraftsrapportene og intervjuene har ligget i vår adgangsbegrensede mappe frem til levering av masteroppgaven. Norges Handelshøyskole vil beholde dataene i ett år i anonymisert form, før de blir slettet. Dette fikk alle intervjuobjekter informasjon om i et informasjonsskriv de ble tilsendt i forbindelse med intervjuene, og alle skrev under på en erklæring hvor de ga samtykke til dette. Informasjonsskrivet er vedlagt på norsk og engelsk inkludert tilhørende samtykkeerklæringer i appendiks 4 og appendiks 5.

3.4 Dataanalyse

I analysen av dataene fra bærekraftsrapportene har vi hovedsakelig søkt etter betydelige endringer i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap før og etter innføring av attestasjon. I lys av vår definisjon av kvalitet har vi hovedsakelig sett etter utbedringer i form av mer relevant, fullstendig og sammenlignbar informasjon. Funn fra den sekundære datainnsamlingen ble så sett i sammenheng med selskapenes svar på intervju spørsmålene. Vi gjorde en tematisk analyse av de innsamlede dataene (Braun & Clarke, 2006). En slik analyse innebærer i all hovedsak å avdekke interessante og systematiske trekk i dataene, og samle disse trekkene i overordnede temaer (Braun & Clarke, 2006). Vi søkte derfor etter mønstre i de ulike intervjuobjektene svar, vurderte eventuelle mønstre i lys av funn fra tidligere forskning og undersøkte om eventuelle observerte mønstre kan sies å være relevante for vår problemstilling. Deretter belyste vi mønstre som gir oss grunnlag for å svare på hvert forsknings spørsmål og den overordnede problemstillingen. Formålet med å analysere dataene på denne måten var å utforske interessante sammenhenger mellom intervjuobjektene oppfatninger av attestasjon, rapportenes kvalitet og den opplevde verdien.

3.5 Etikk og personvern

Forskning har vist at det er en rekke etiske avveininger som kan ha implikasjoner for resultatene av en kvalitativ studie, som gjerne dreier seg om deltakernes muligheter til å trekke seg fra studien, anonymitet og konfidensialitet (Ngozwana, 2018). I vår studie har det derfor vært viktig å behandle intervjuobjektene med respekt, og sørge for at de føler seg trygge på vår hensikt gjennom hele datainnsamlingen.

For å sikre at studiens deltakere følte seg respektert og trygge på vår hensikt under intervjuene, informerte vi alle om at deres deltakelse i studien er frivillig og at de når som helst kan trekke sitt samtykke uten å oppgi noen grunn. Vi informerte også om at det ikke ville få noen negative konsekvenser dersom de eventuelt skulle velge å trekke deg. Deltakerne mottok denne informasjonen i informasjonsskrivet som ble sendt ut i forkant av intervjuene.

For å ivareta deltakernes personvern har vi har innhentet godkjennelse til å gjennomføre intervjuene fra Norsk senter for forskingsdata (heretter NSD). For å kunne godkjenne gjennomføringen ønsket NSD blant annet informasjon om studiens formål, hvilke typer

informasjon vi planla å samle og hvordan denne informasjonen skulle oppbevares. Gjennom NSD fikk vi også veiledning i utarbeidelsen av informasjonsskrivet og den tilhørende samtykkeerklæringen som alle intervjuobjektene har skrevet under på. Dette skrivet sikret at intervjuobjektene fikk tilstrekkelig med informasjon om studien, hvem som har tilgang til innsamlet data og hvordan data fra intervjuene oppbevares.

Anonymitet er et annet etisk forhold som man normalt blir stilt overfor i gjennomførelsen av studier som dette, og det kan være et utfordrende aspekt i studier der selskapsnavn, intervjuobjektens navn eller annen identifiserende informasjon er relevant for problemstillingen (Wiles, Crow, Heath, & Charles, 2008). I denne studien er imidlertid hverken selskapenes eller intervjuobjektens navn avgjørende for å kunne besvare vår problemstilling. I avrundingen av hvert intervju spurte vi derfor hvert enkelt intervjuobjekt hvorvidt de og deres selskap kunne nevnes ved navn i utredningen vår, men ingen av intervjuobjektene i vår studie ønsket å holdes anonyme. En av de to deltakerne i forstudien ønsket imidlertid å holdes anonym, hvilket vi har hensyntatt gjennom hele utredningen.

Avslutningsvis har alle intervjuobjekter fått mulighet til å godkjenne egne sitater i forkant av levering og bekrefte det de har blitt sitert på. Deres tilbakemeldinger og ønsker om eventuelle endringer og omformuleringer ble så hensyntatt før oppgaven ble levert.

3.6 Studiens reliabilitet og validitet

I dette delkapittelet vil vi kommentere studiens reliabilitet og validitet. Reliabilitet omhandler hvorvidt studiens målinger kan sies å være konsistente og dermed om man hadde fått de samme resultatene dersom den hadde blitt gjennomført igjen (Svartdal, 2020). Validitet innebærer i hvilken grad studiens resultater kan brukes til å trekke gyldige konklusjoner om det man ønsket å finne ut, altså om man basert på resultatene kan svare på studiens problemstilling (Dahlum, 2021). Mangelen på standardisering og kontroll når man benytter semi-strukturerte intervjuer som metode for datainnsamling, gjør det spesielt viktig å ta potensielle trusler mot reliabilitet og validitet på alvor (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 447).

3.6.1 Reliabilitet

Det er spesielt fire potensielle trusler mot reliabilitet som bør tas i betraktning i arbeidet med en studie som denne (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 214). Det foreligger blant annet

en risiko for at deltakerne ville ha svart noe annet dersom intervjuene ble gjennomført på nytt på et senere tidspunkt. Dette skyldes at vi mennesker kan endre mening om en sak dersom vi for eksempel diskuterer den med andre, utsettes for medias perspektiv eller tilegner oss ny kunnskap. Denne trusselen kalles *deltakerfeil* (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 214). Det er forholdsvis vanskelig å utelukke at deltakerfeil kan påvirke reliabiliteten til denne studien, da vi forsker på et fenomen i rask utvikling. Vi har imidlertid forsøkt å styrke studiens reliabilitet ved å være transparente i vår beskrivelse av metoder brukt i datainnsamling og -behandling.

Det foreligger også en risiko for at deltakerne, bevisst eller ubevisst, tilpasser sine svar til det de tror at vi vil høre. Dette kalles *deltakerbias*, og kan også true reliabiliteten til vår studie (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 214). Denne trusselen henger sammen med at intervjuobjektene svar kan preges av såkalt sosial ønskerdighet, som gjerne innebærer at de forneker handlinger og holdninger som ikke er forenelige med sosiale normer (Chung & Monroe, 2003). Det er for eksempel fare for at intervjuobjektene tilpasser sine svar i favør av sin egen arbeidsplass og selskapets omdømme. Derimot reduseres denne trusselen av at svarene på enkelte intervju spørsmål kan sammenlignes med informasjon i selskapenes bærekraftsrapporter. Vi sendte også ut et informasjonsskriv til alle deltakerne i studien i forkant av intervjuene, for å sikre at de var innforstått med hva som er det faktiske formålet med intervjuet og studien i sin helhet. I tillegg anser vi det som fordelaktig for reliabiliteten at intervjuobjektene deltakelse var frivillig og at utvalget er hentet fra de selskaper i Norge som alle har kommet langt innen bærekraftsrapportering. Dette gjør det trolig mindre sannsynlig at de følte et behov for å tilpasse svarene sine etter eget eller selskapets omdømme.

Videre er en annen potensiell trussel mot reliabiliteten at det kan være variasjoner i hvordan intervjuene ble forberedt og gjennomført, kalt *forskerfeil* (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 214). Vi har gjennomført semi-strukturerte intervjuer, som vil si at det har vært rom for å stille oppfølgingsspørsmål, og flere av spørsmålene var tilpasset hvert enkelt selskap sine rapporter. Enkelte intervjuobjekter svarte dermed på oppfølgingsspørsmål som andre ikke ble stilt, og dette kan true studiens reliabilitet. For å svekke denne trusselen har vi hovedsakelig vektlagt de spørsmålene som ble stilt til alle intervjuobjektene i analysen av våre funn.

Til slutt er det også en fare for at vår tolkning av intervjuobjektene svar kan påvirkes av våre subjektive meninger. Dette kalles *forskerbias* (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 214). Vi

kjenner ikke til intervjuobjektens måte å uttrykke seg på, og vi kan derfor ha misforstått eller mistolket noe av det som ble sagt under intervjuene. Ett av intervjuene ble også gjennomført på engelsk, og våre tolkninger av vedkommende sine svar risikerer derfor å bære preg av mistolkede uttrykk. Denne trusselen mot reliabilitet svekkes imidlertid av det faktum at transkripsjonene som funnene våre og analysen er basert på er direkte skrevet av lydopptakene. Det engelske intervjuet er også skrevet direkte av lydopptaket og deretter oversatt til norsk. I tillegg har intervjuobjektene godkjent alle direkte sitater brukt i utredningen, for å motvirke misforståtte intensjoner. Trusselen svekkes også av at vi begge var til stede under alle intervjuene, og at vi dermed kan sammenligne våre tolkninger av intervjuene. Derimot, har vi nokså like forutsetninger i form av faglig og sosial bakgrunn, og det er derfor rimelig å anta at vi vil tolke intervjuobjektens svar relativt likt. Reliabiliteten svekkes dermed noe av manglende diversitet hos forskerne.

3.6.2 Validitet

En studies kvalitet avhenger også av dens validitet (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 215). Validitet deles gjerne i ytre og indre validitet (Dahlum, 2021). En studies ytre validitet omhandler hvorvidt studiens resultater kan generaliseres til en større populasjon enn utvalget i studien, mens indre validitet omhandler hvorvidt studien faktisk måler det som er dens formål (Dahlum, 2021). I likhet med reliabilitet finnes det flere trusler mot validitet som bør tas i betraktning (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 215).

Ytre validitet kan blant annet svekkes av at studien gjennomføres på et relativt lite utvalg, da dette kan gjøre det utfordrende å generalisere svarene til en hel populasjon (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019). Vi kan derfor ikke være sikre på at informasjonen vi har samlet fra vårt utvalg med åtte bærekraftsansvarlige er representativ for resterende selskaper i det norske næringslivet, men vi har inkludert åtte selskaper fra åtte ulike bransjer i utvalget for å sikre tilstrekkelig variasjon i selskapenes karakteristika. Dersom effekten av attestasjon på bærekraftsrapporters kvalitet imidlertid viser seg å variere mellom bransjer, vil vi ha utfordringer med å generalisere funnene til resten av bransjene fordi vi kun har én representant fra hver bransje. Dette vil altså svekke vår studies ytre validitet.

For å styrke studiens ytre validitet har vi benyttet triangulering, som vil si flere metoder for datainnsamling (Ghuri & Grønhaug, 2002, s. 181). Ved å først gjennomføre en forstudie, deretter samle data fra utvalgets bærekraftsrapporter og til slutt intervju utvalgets

bærekraftsansvarlige, tilrettelegger vi for sammenligning av data samlet fra ulike kilder og perspektiver. Dette styrker nøyaktigheten i våre vurderinger og dermed også studiens resultater.

Indre validitet innebærer gjerne å vurdere hvorvidt en valgt indikator måler det den faktisk er tiltenkt å måle (Dahlum, 2021). Denne formen for validitet er mindre relevant i utforskende casestudier som denne, da hensikten ikke er å etablere en kausal sammenheng mellom to variabler, men å utforske et fenomen som det tidligere har blitt forsket lite på. I kvalitative studier som denne brukes derfor gjerne troverdighet om studiens indre validitet (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019, s. 451). For å styrke studiens troverdighet har vi blant annet latt alle intervjuobjekter få godkjenne egne sitater som er presentert i denne utredningen, for å sikre at sitatene ikke har blitt tatt ut av sin opprinnelige kontekst og dermed fått en annen betydning enn den de var tiltenkt.

Studiens indre validitet og troverdighet vil også påvirkes av hvorvidt intervju spørsmålene måler det som er deres hensikt (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019). Indre validitet svekkes dermed av faren for at eventuelle effekter som fanges opp og knyttes til attestasjon, egentlig skyldes andre faktorer. I så tilfelle vil ikke analysen av våre funn og tilhørende konklusjoner være gyldige, og studien vil dermed gi et feilaktig bilde av virkeligheten. Informasjonsskrivet som ble sendt ut i forkant av intervjuene, og som sikret at intervjuobjektene forstod formålet med intervjuene, svekker denne trusselen. Det gjør også det faktum at analysen er basert på direkte transkripsjon av lydopptakene. Til slutt har vi også lagt vekt på å styrke studiens gyldighet ved å forsøke å unngå og trekke slutninger uten tilstrekkelig begrunnelse eller teoretisk bakgrunn.

3.7 Svakheter ved forskningsdesignet

I gjennomførelsen av en studie som dette er det viktig å være bevisste på at det ofte vil være noen svakheter ved studiens design. Slike svakheter vil kunne påvirke resultatene, og det er derfor viktig å ta disse i betraktning når en samler data, analyserer og konkluderer. I denne delen av utredningen vil vi derfor kommentere noen potensielle svakheter ved vårt forskningsdesign.

En første svakhet ved vårt forskningsdesign er at samtalene som utgjorde vår forstudie var relativt uformelle og lite strukturerte. Det ble heller ikke tatt lydopptak av disse samtalene. Mye av vår datainnsamling er basert på den kunnskapen vi tilegnet oss i løpet av forstudien, og

manglende lydopptak kan være en svakhet fordi våre notater fra disse samtalene kan være noe mangelfulle og unøyaktige. Denne svakheten motvirkes imidlertid av at vi har bedt deltakerne i forstudien om å godkjenne det vi har inkludert fra disse samtalene i utredningen, og endret innholdet i henhold til deres ønsker. Dette gjør at vi kan være relativt sikre på at vi har tolket innholdet i samtalene slik det var tiltenkt.

Som nevnt er sosial ønskerdighet en potensiell trussel mot studiens reliabilitet, og det kan også sies å være en svakhet ved vårt forskningsdesign. Når en velger intervjuer som metode for datainnsamling, slik vi har gjort i denne studien, er det utfordrende å utelukke at intervjuobjektens svar preges av denne trusselen. Det er dermed en risiko for at de svarer det de tror vil gi et godt inntrykk av deres selskap, noe som kan gå på bekostning av deres reelle holdninger til og opplevelser med attestasjon. Vi har imidlertid forsøkt å formulere så nøytrale intervju spørsmål som mulig slik at ikke noen svar oppleves som mer korrekte enn andre. Sammenhengen mellom attestasjon og rapportenes kvalitet og opplevde verdi for utsteder er heller ikke direkte knyttet til prestasjon.

En annen svakhet ved vårt forskningsdesign er at studien som nevnt er basert på et relativt lite og ikke-randomisert utvalg. I tillegg har to av selskapene i utvalget innhentet attestasjon av bærekraftsrapporten helt siden første rapport, og de har dermed ingen ikke-attesterte rapporter. Det foreligger derfor en risiko for at vårt utvalg ikke er en tilstrekkelig god representant for sin populasjon, noe som kan gjøre det utfordrende å generalisere våre funn til resten av næringslivet. Denne svakheten motvirkes imidlertid av at vi har gjort et strategisk utvalg av selskaper, hvilket trolig gjør utvalget særlig egnet til å belyse den aktuelle problemstillingen.

En fjerde mulig svakhet ved denne studiens design er vår bruk av subjektive spørsmål i de semi-strukturerte dybdeintervjuene. For det første har vi kun samlet data fra utsteders perspektiv, mens revisorer og brukere kan ha et annerledes syn på saken. For det andre handler flere av spørsmålene om deltakernes egne oppfatninger av årsaker til endringer, samt deres opplevelser med attestasjon av bærekraftsrapporter. Dette kan igjen gjøre det vanskelig å generalisere våre funn til andre selskaper i det norske næringslivet. Vi har imidlertid forsøkt å motvirke dette i vår analyse ved å se etter mønstre i intervjuobjektens svar, både på tvers av de ulike spørsmålene de ble stilt og på tvers av intervjuobjekter.

Videre er det også viktig å bemerke at vi har valgt å ta utgangspunkt i selskapenes siste ikke-attesterte rapporter og rapportene deres for 2021. Dette innebærer at det for noen selskaper har

gått veldig mange år mellom disse rapportene, og det er dermed en større fare for at eventuelle endringer og kvalitetsforbedringer skyldes andre faktorer enn attestasjon. I tillegg er det en mulighet for at enkelte potensielle sammenhenger mellom attestasjon og rapportering kun gjør utslag det første året attestasjon blir utført. Denne svakheten motvirkes imidlertid av at vi har samlet data fra flere kilder, inkludert førstehåndsinformasjon fra de bærekraftsansvarlige om hva de opplever som de viktigste årsakene til endringene vi fant i rapportene deres.

Avslutningsvis er denne studien utformet som en tverrsnittstudie av et område som gjennomgår rask utvikling. Selskapene i vårt utvalg blir med jevne mellomrom introdusert for nye ramme- og regelverk, og stadige kunnskapsløft er nødvendig for at de skal kunne følge med på denne utviklingen. Med tanke på at EUs nye direktiv for bærekraftsrapportering trer i kraft om kort tid, er det rimelig å anta at det vil forekomme signifikante endringer i rapporteringen i nær fremtid. Det er derfor viktig å huske på at vi har tatt et øyeblikksbilde av situasjonen slik den er i dag, men at den trolig vil se annerledes ut etter at selskaper blir omfattet av flere og nye regelverk.

4. Presentasjon av funn

I denne delen av utredningen vil vi presentere funnene fra vår datainnsamling av primær- og sekundærdata. Vi vil bevege oss stegvis gjennom intervjuguiden som ble benyttet under dybdeintervjuene, og presentere et sammendrag av det som ble svart på de ulike spørsmålene. De konkrete endringene i selskapenes bærekraftsrapporter som vi fant i innsamlingen av sekundærdata, vil presenteres i sammenheng med de relevante intervju spørsmålene. Intervjuene hadde fire hoveddeler og presentasjonen av resultatene vil derfor være delt inn i de samme fire delene. De første spørsmålene i intervjuene handlet om selskapenes motivasjon til å innføre attestasjon, mens de neste tok for seg konkrete endringer i selskapenes rapporter. I den tredje delen av intervjuene fokuserte vi på rapporteringsprosessen og selskapenes samarbeid med revisor, og den fjerde og siste delen av intervjuene handlet om intervjuobjektens opplevde verdi av attestasjon.

4.1 Motivasjon

Den første delen av intervjuene handlet om selskapenes motivasjon til å innføre attestasjon. Vi var interesserte i å undersøke hvorfor selskapene valgte å innføre attestasjon av ikke-finansiell

informasjon og hva som var grunnen til at de gjorde det akkurat da de gjorde, ettersom det var et frivillig initiativ. I tillegg spurte vi intervjuobjektene om deres opplevelse av hvor motivasjonen hovedsakelig kom fra. Formålet med å stille disse spørsmålene var å undersøke hvor integrert bærekraft er i virksomhetene, og få en dypere forståelse av hvor beslutninger i forbindelse med rapporteringsprosessen stammer fra.

Vi åpnet hvert intervju med å spørre intervjuobjektene hvorfor deres selskap valgte å innføre attestasjon av ikke-finansiell informasjon. Formålet med dette spørsmålet var å danne oss et inntrykk av hvert intervjuobjekt sitt forhold til attestasjon. Noen intervjuobjekter begrunnet innføring av attestasjon med indre motivasjonsfaktorer som et ønske om forbedret kvalitet og bekreftelse på eget arbeid. Andre begrunnet det med ytre og mer omdømmerelaterte motivasjonsfaktorer som økt troverdighet, konkurransefordeler og bedre score i kåringer. I tillegg ble etterspørsel fra interessenter trukket frem som en viktig årsak til at flere av selskapene innførte attestasjon.

Da vi spurte intervjuobjektene om de opplevde at motivasjonen til å innføre attestasjon av ikke-finansiell informasjon hovedsakelig bunnet i indre eller ytre motivasjonsfaktorer, var utvalget delt. Svarene er oppsummert i Tabell 3 nedenfor. To svarte at avgjørelsen var utelukkende indre motivert, tre svarte at avgjørelsen var utelukkende ytre motivert og tre svarte at avgjørelsen var både indre og ytre motivert. De tre sistnevnte intervjuobjektene forklarte at de hovedsakelig ble styrt av interessenters etterspørsel, omdømme og andre ytre faktorer da forslaget om attestasjon ble lagt frem første gang. Når de i senere tid har fått oppleve positive effekter av attestasjon, opplever de imidlertid at selskapet og dets ansatte blir mer indre motiverte i attestasjonsprosessen.

«Ledelsen har forstått at dette er viktig, og da blir det mye tettere oppfølging fra ledelsen på disse tingene, og det motiverer internt.»

Anne Hilde Midttveit, Responsible for Quality, Environment and CSR, Lerøy Seafood Group

Svar	Indre motivasjon	Ytre motivasjon	Både og
Antall (%)	2 (25)	3 (37,5)	3 (37,5)

Tabell 3 Motivasjonen til å innføre attestasjon

I sammenheng med spørsmålene om motivasjonen til å innføre attestasjon, ønsket vi å spørre intervjuobjektene om de visste at attestasjon antakeligvis kommer til å bli pålagt i fremtiden, på det tidspunktet selskapet tok avgjørelsen om å innføre det. I dag er de fleste selskaper klare over at EUs nye direktiv for bærekraftsrapportering vil stille krav til at en uavhengig tredjepart verifiserer informasjonen i rapportene. Det er derfor rimelig å anta at selskaper som vil omfattes av dette direktivet har begynt å planlegge denne prosessen, og at attestasjon for mange er motivert av det kommende direktivet. Flertallet av intervjuobjektene svarte imidlertid at de ikke visste at attestasjon trolig blir pålagt på det tidspunktet de innførte det. Et par av intervjuobjektene opplyser derimot om at det var mulig å forutse at attestasjon kan bli pålagt en gang i fremtiden.

4.2 Konkrete endringer

Videre handlet neste gruppe med spørsmål om konkrete endringer vi fant i datainnsamlingen fra bærekraftsrapportene til de utvalgte selskapene, og hva de bærekraftsansvarlige opplever som årsaker til disse endringene. Bakgrunnen for disse spørsmålene var å få en bedre forståelse for hvilke faktorer som forårsaker endringer i rapportene, og dermed hvilke endringer som faktisk kan sies å ha en sammenheng med attestasjon.

Vi begynte denne delen av intervjuene med å spørre om intervjuobjektene opplever at attestasjon har noen direkte effekt på rapportenes kvalitet, og alle de åtte intervjuobjektene sa at attestasjon har en positiv effekt på kvaliteten. Intervjuobjektene begrunnelser for hvorfor de opplever at attestasjonen har en positiv effekt på rapportenes kvalitet er oppsummert i Tabell 4 nedenfor. Noen begrunnet det blant annet med at revisor er nødt til å stille krav til dokumentasjonen, mens andre la vekt på at attestasjonen hever den generelle alvorlighetsgraden i rapporteringsprosessen.

«Attesting er som å få et kvalitetsstempel på rapporteringen.»

Sara Grønneberg Hauge, seniorrådgiver bærekraft, Vinmonopolet

Robust bevissthet	Krav til dokumentasjon	Læringsmulighet
Økt alvorlighetsgrad	Forbedrede rutiner	Feilretting
Skikkelighet	Manglende standarder = økt behov for verifisering	Mindre ressurser på internkontroll og likevel økt sikkerhet

Tabell 4 Begrunnelser for hvorfor attestasjon har ført til økt kvalitet

Deretter spurte vi om de trodde at en eventuell effekt på kvalitet vil vedvare dersom attestasjon blir pålagt og når stadig større deler av rapportene blir verifisert av en uavhengig tredjepart. Mange av intervjuobjektene sa seg enige i dette. Det ble nevnt at bærekraftsrapportering vil få en enda viktigere posisjon fremover og at revisorer vil fortsette å finne mulige utbedringer i fremtidige rapporter. Dette kan ses i sammenheng med at flere av intervjuobjektene fortalte at revisors kunnskap om og erfaring med attestasjon er i stadig utvikling. Andre intervjuobjekter opplever imidlertid at hvorvidt effekten vil vedvare avhenger av hvorvidt selskapet var indre eller ytre motivert til å innføre attestasjon i utgangspunktet. Ett intervjuobjekt ytret blant annet bekymring for at ytre motiverte selskaper vil oppleve attestasjon som noe man *må* gjøre dersom det blir et lovkrav, i stedet for å se det som en læringsmulighet.

Vesentlighet

Som nevnt, har vi sett på selskapenes siste ikke-attesterte rapporter og sammenlignet de med de attesterte rapportene for 2021. Vi har hovedsakelig fokusert endringer i vesentlighetsmatriser og klimaregnskap etter at selskapene innførte attestasjon. Fra innsamlingen av sekundærdata fra selskapenes bærekraftsrapporter, fant vi at alle vesentlighetsmatrisene, både i de ikke-attesterte og i de attesterte rapportene, hadde en standard

utforming. Videre så vi at fire av selskapene ikke hadde en vesentlighetsmatrise i sin siste ikke-attesterte rapport, men at alle hadde det i rapportene for 2021. For de fire selskapene som hadde en vesentlighetsmatrise også før attestasjon ble innført, ser vi at den inkluderer flere og litt andre vesentlige temaer enn før. Antall vesentlige temaer de åtte selskapene hadde i sine siste ikke-attesterte og første attesterte rapporter er inkludert i oversikten over data fra selskapenes bærekraftsrapporter, som er vedlagt i appendiks 1. Tre av de fire selskapene som hadde vesentlighetsmatrise i sine siste ikke-attesterte rapporter hadde gode begrunnelser bak hvert valg av tema, altså belyste de temaenes relevans og risiko for selskapet. Tre av fire hadde også måleparametre knyttet til hvert vesentlige tema. Alle selskapene har gode begrunnelser bak hvert valg av tema i rapportene fra 2021, og fire av åtte har måleparametre knyttet til hvert av temaene. Dette er oppsummert i Tabell 5 under.

	Vesentlighetsmatrise	Gode begrunnelser	Måleparametre
Ikke-attestert rapport	4	3	3
Attestert rapport	8	8	4

Tabell 5 Vesentlighetsmatriser i attesterte og ikke-attesterte rapporter

Da vi spurte intervjuobjektene om hva som er årsaken til disse endringene, fikk vi varierte svar. Direktøren for integrert rapportering i Yara International, Kim Smeby, svarte blant annet at de begynte å inkludere vesentlighetsmatrisen i rapporten deres fordi det er et krav under GRI. Han påpekte at han selv har erfaring som bærekraftsrevisor, og opplever at det er en viktig del av rapporten og noe som blir nøye vurdert. Andre svarte imidlertid at utviklingen i de vesentlige temaene og fremstillingen av disse i hovedsak kommer fra oppdaterte vesentlighetsanalyser hvor de vesentlige temaene har endret seg i lys av utvikling i selskapet for øvrig. Flere av intervjuobjektene var enige om at vesentlighetsanalysen og vesentlighetsmatrisen er viktige deler av en bærekraftsrapport, men at revisor ikke har kommet med noen tilbakemeldinger på deres mangel på en vesentlighetsmatrise tidligere.

«Det er kanskje først nå vi skjønner hvor viktig det er å vise vesentlighetsmatrisen i bærekraftsrapporten. Dette er heller ikke noe som skyldes krav fra revisor.»

Guro Elgheim Sivertsen, Director of Sustainability, SpareBank 1 SR-Bank

Klimaregnskap

Når det kommer til klimaregnskapet, fant vi en del variasjon i hvordan dette ble ført i de siste ikke-attesterte rapportene. To av selskapene i utvalget hadde ikke klimaregnskap i sine siste ikke-attesterte rapporter. Enkelte av selskapene hadde et relativt likt klimaregnskap i den siste ikke-attesterte rapporten som i den nyligste rapporten, hvorav endringer kun innebar å inkludere historiske tall. Andre har innført GHG-protokollen etter innføringen av attestasjon, mens flere av de som allerede benyttet protokollen har inkludert flere scopes. Nå fører alle de åtte selskapene klimaregnskapet sitt etter GHG-protokollen inkludert scope 1-3, med historikk på minst ett år tilbake i tid. Våre funn fra innsamlingen av sekundærdata fra selskapenes klimaregnskap er oppsummert i Tabell 6 under.

	Klimaregnskap	GHG-protokollen	Scope 1-3	Historiske utslippstall
Ikke-attestert rapport	6	4	2	4
Attestert rapport	8	8	8	8

Tabell 6 Klimaregnskap i attesterte og ikke-attesterte rapporter

På spørsmål om hva som er årsaken til disse endringene i klimaregnskapene, påpekte flere av intervjuobjektene at revisor ikke har påkrevd slike endringer. Blant annet svarte Kirsten Margrethe Hovi i Norsk Hydro at endringer i minst like stor grad skyldes utvikling av nye rammeverk og interne drivkrefter. Flere svarte også at det henger sammen med at GHG-protokollen har blitt en del av GRI-rammeverket, og at de dermed begynte å føre klimaregnskapet etter GHG-protokollen for å rapportere i tråd med rammeverket de hevder å bruke. Videre kommenterte enkelte at man har mer presise utslippsfaktorer nå enn før, særlig med tanke på scope 3, noe som sørger for bedre datagrunnlag og muligheter for et mer utbroderende klimaregnskap. I tillegg svarte flere, deriblant Stig Clementsen i DOF Group, at

interessenter etterspør transparens og har forventninger til at selskaper rapporter på så mye som mulig, og at de derfor har inkludert flere scopes.

«Olje og energi er en brun og skitten industri, men der vi kan være skikkelige og transparente er vi skikkelige og transparente.»

Stig Clementsen, Chief Sustainability Officer, DOF Group

Andre endringer

I innsamlingen av sekundærdata fra bærekraftsrapportene, så vi også etter hvorvidt rapportene har blitt mer gjennomsiktige etter innføringen av attestasjon. Vi observerte at kun halvparten av de siste ikke-attesterte rapportene belyste både positive og negative sider ved selskapets påvirkning, mens alle de åtte rapportene for 2021 var relativt gjennomsiktige. Til slutt fant vi at alle de åtte selskapene i utvalget vårt rapporterer etter GRI-rammeverket i dag. Tre av de åtte selskapene innførte attestasjon samtidig som de begynte å rapportere etter GRI, og de resterende fem selskapene innførte attestasjon etter at de begynte å rapportere etter GRI.

I lys av disse funnene, spurte vi så intervjuobjektene om de opplever at andre endringer i rapporten utover det som angår vesentlighetsmatrisen og klimaregnskapet hovedsakelig skyldes attestasjon eller andre faktorer. Formålet med dette spørsmålet var å sørge for at vi er i best mulig stand til å skille ut hvilke endringer som kan sies å ha en sammenheng med attestasjon, og ikke andre faktorer slik som økt kompetanse på rapportering eller nye krav i rapporteringsrammeverk. To av åtte selskaper svarte at revisor i stor grad bidrar til endringene i rapportene utover vesentlighetsmatrisen og klimaregnskapet. De kommenterte at ved å holde seg oppdatert på alt som skjer innenfor bærekraftsrapportering, sørger revisor for at rapportene blir mer balanserte og at alle lovkrav følges.

«Den store verdien for oss når det gjelder attestering er at revisor hever standarden gjennom å være en god rådgiver i forkant av rapporteringen og kontrollfunksjon i selve rapporteringen.»

Randi Bjerkeland Skagemo, kommunikasjonsdirektør, Posten Norge

Tre av åtte selskaper oppga at det er en kombinasjon av attesteringen og andre faktorer som til sammen påvirker hvilke endringer som implementeres i rapporten. Det ble blant annet nevnt at de ønsker å rapportere på ting nå som ikke var mulig før, i tillegg til at noen endringer skyldes tanken på at de skal attestere større deler av bærekraftsrapporten. I tillegg ble det kommentert at finansiell rapportering og bærekraftsrapportering vil få en tydeligere sammenheng i årene fremover, noe som styrker behovet for robust rapportering også innen bærekraft, og dermed også viktigheten av attestasjon.

De siste tre selskapene svarte at endringer i rapportene i hovedsak skyldes andre faktorer enn attestasjon. Her ble blant annet økt kompetanse, datatilgang og etterspørsel fra investorer nevnt som årsaker til endringer i rapportene. Enkelte av disse selskapene nevnte imidlertid at attestasjon er viktig i verifikasjonssammenheng og en viktig kilde til kvalitetssikring, selv om det er andre faktorer som avgjør selve innholdet i rapporten.

«Det som kommer fra revisorene er kanskje mer tilleggsinformasjon på eksisterende områder.»

Anne Hilde Midttveit, Responsible for Quality, Environment and CSR, Lerøy Seafood Group

Etter å ha spurt om årsakene til de konkrete endringene vi hadde funnet i rapportene, ønsket vi å forhøre oss om det forelå noen opplevelser av at revisor gir tilbakemelding på om noe bør fjernes fra rapporten. Her svarte noen at deler har blitt fjernet for å kutte ned på den totale lengden på rapporten, mens andre svarte at det heller har blitt lagt til flere deler. Videre svarte noen at enkeltpåstander fjernes dersom revisor finner at de ikke kan bevises.

4.3 Rapporteringsprosess

I den neste delen av intervjuet ønsket vi å forhøre oss om selskapenes forhold til revisor som utfører attestasjonen. Fordi attestasjon av ikke-finansiell informasjon foreløpig mangler den typen regel- og rammeverk som finnes for revisjon av finansiell informasjon, antok vi at samarbeidet mellom selskap og revisor kan variere en del. I løpet av samtalen med Jostein Iversen i forstudien, fikk vi også inntrykk av at revisor kan ha en innvirkning på selskapets rapporteringsprosess, og at ulike revisorer tenderer mot å godkjenne ulike ting. Vi ønsket derfor

å undersøke muligheten for å trekke sammenhenger mellom rapporteringsprosessen og attestasjonsprosessen ved å stille intervjuobjektene spørsmålene i denne delen.

For å kunne avgjøre hvorvidt eventuelle forbedringer i selskapenes rapporter og rapporteringsprosesser kan knyttes til attestasjon, undersøkte vi først hvor store deler av de utvalgte rapportene som ble attestert i 2021. I datainnsamlingen fra utvalgets bærekraftsrapporter fant vi at flertallet i vårt utvalg fikk hele GRI-indeksen attestert. I tillegg fikk noen verifisert utvalgte måleparametre, og noen ytterst få fikk omtrent all informasjonen i rapporten verifisert. I intervjuene viste vi til selskapenes attestasjonsberetninger og spurte hvordan de går frem for å avgjøre hvilke deler av rapporten som attesteres. Her svarte flere at utvelgelsen foregår i samråd med revisor. Flere svarte at målet er å få attestert så store deler av rapporten som mulig, men at det er noe begrenset hva revisor kan attestere foreløpig. Det ble også nevnt at det er begrenset hva selskapene har kapasitet til å få attestert, fordi attestasjonsprosessen krever tid og ressurser. Enkelte svarte at deres selskap ville fått flere deler av sin rapport attestert dersom de hadde hatt større tillit til revisor.

Vi spurte også intervjuobjektene om de opplever at revisor har noen formening om hva som bør inkluderes i en god rapport og om de stoler på at revisor har nok kunnskap til å kvalitetssikre deres rapport. Alle intervjuobjektene svarte at de opplever at revisor har en formening om hva som bør inkluderes i en god bærekraftsrapport. De fleste var også enige om at revisor besitter tilstrekkelig med kunnskap til å kvalitetssikre rapportene, og enkelte hevdet at en sentral fordel ved attestasjon er at revisor bidrar til å sikre at alle krav overholdes. Når det kommer til intervjuobjektene tillit til revisor, anser de fleste denne som god. Noen vektla at attestasjonsprosessen innebærer en dialog mellom revisor og selskapet, og at dette er tillitsbyggende. Andre opplever at ulike revisorer jobber på ulike måter, og at revisorene har litt ulike prioriteringer. Én nevnte blant annet at noen revisorer hovedsakelig fokuserer på kvalitative utsagn mens andre er mer tallorienterte. I løpet av intervjuene ble det også kommentert at revisorene besitter mer kunnskap på området nå enn de har gjort tidligere. Flere intervjuobjekter opplever at revisorene holder tritt med den raske utviklingen i bransjen, og noen tror at kommende rammeverk for bærekraftsrapportering trolig motiverer kunnskapsløft i revisorbransjen.

«Jeg opplever at de blir gradvis nyttigere og bedre sparringspartnere for oss. Hvis vi lurer på ting kan de komme med mye bedre svar nå enn det de kunne for 2-3 år siden.»

Guro Elgheim Sivertsen, Director of Sustainability, SpareBank 1 SR-Bank

Videre spurte vi intervjuobjektene om selskapet er ukritiske til alle råd fra revisor eller om de er selektive i denne prosessen, og her var intervjuobjektene noe mer delt. Mens noen svarte at de stort sett følger alle råd fra revisor, svarte andre at de er relativt selektive i disse avgjørelsene. Ett intervjuobjekt svarte at selskapet er noe kritisk til råd fra revisor, fordi ikke alt revisor foreslår er like hensiktsmessig for selskapet. Det samme intervjuobjektet la også til at de har mange interessante diskusjoner med revisor om hvor en bør gjøre endringer og hvorfor. Enkelte svarte at de stort sett følger alle råd fra revisor, men at de naturligvis vil stille spørsmål dersom noe virker lite hensiktsmessig. Et par intervjuobjekter nevnte også at det er viktig å huske på at det er av revisors interesse å selge sine tjenester, og at dette er en grunn til å være selektive på råd og forslag som revisor kommer med.

I forlengelse av spørsmålene over, spurte vi om det har skjedd noen konkrete endringer i selskapenes rapporteringsprosess etter at de innførte attestasjon. Vi antok at samarbeidet med revisor kunne påvirke rapporteringsprosessen til å bli ryddigere og grundigere fordi noen skal etterprøve arbeidet, og vi spurte derfor om det har skjedd noen konkrete endringer i måten de arbeider med rapportering på etter innføringen av attestasjon. Her svarte flere av intervjuobjektene at de har opplevd forbedrede rutiner og prosedyrer i forbindelse med bærekraftsrapporteringen, og at arbeidet har blitt jevnere fordelt utover året enn tidligere. Økt disiplin ble også nevnt som en positiv konsekvens av attestasjon, og enkelte intervjuobjekter svarte at prosessene har blitt effektivisert. Flertallet var enige om at innføringen av attestasjon har påvirket arbeidet til å bli mer strukturert, datagrunnlaget tildeles større fokus og databehandlingen har blitt grundigere.

4.4 Opplevd verdi

I den siste delen av intervjuet ønsket vi å undersøke intervjuobjektene opplevelser av hvilken verdi attestasjon har for selskapene. Dersom attestasjon fører til kvalitetsfremmende endringer

i rapporten eller rapporteringsprosessen, er det sannsynlig at attestasjonen øker rapportens opplevde verdi, og vi stilte derfor intervjuobjektene noen spørsmål om nettopp dette.

Ettersom intervjuene og datainnsamlingen foregikk fra perspektivet til utstederne av bærekraftsrapportene, ønsket vi først å kartlegge hvem de anser som hovedbrukerne av deres bærekraftsrapport. Formålet med dette spørsmålet var å forstå hvilke grupper utstederne har i tankene i utformingen av rapporten, og dermed også hvem som kan tenkes å oppleve økt nytte og verdi av rapporten som følge av attestasjon. Her var de åtte selskapene nokså samstemte og nevnte i stor grad de samme brukergruppene. Det er i hovedsak investorer og potensielle investorer, ansatte og fremtidig ansatte, kunder, leverandører og eiere som anses som hovedbrukerne av bærekraftsrapportene. I tillegg ble enkelte andre brukergrupper nevnt som mindre sentrale brukere av rapportene, deriblant myndighetene, analytikere, lokalsamfunn og konkurrerende selskaper.

Fordi attestasjon foreløpig er et relativt nytt konsept for mange og som kun gir moderat sikkerhet, ønsket vi også å forhøre oss om intervjuobjektene inntrykk av hvilken betydning attestasjon har for brukerne av selskapenes bærekraftsrapporter. Her var vi blant annet interesserte i å finne ut om noen sitter med et inntrykk av at en attestasjonsberetning kan gi brukeren av rapporten en form for falsk trygghet, dersom beretningen gir rapporten økt troverdighet uten at brukeren nødvendigvis er klar over hva den forteller oss. Mange svarte at det antakeligvis ikke er alle brukere av rapportene som er innforstått med hva en attestasjon innebærer. Det ble også kommentert at revisorer jobber grundigere med finansiell informasjon enn med ikke-finansiell informasjon. Alle intervjuobjektene var imidlertid tydelige på at det å få informasjonen attestert er bedre enn å ikke få den verifisert i det hele tatt. Ett av intervjuobjektene nevnte her at det også kan forekomme feil i revisjon av finansiell informasjon, og at det uavhengig av dette er en styrke at noe er verifisert. Samlet sett råder det altså tvil om hvorvidt alle brukere forstår hva attestering innebærer, men intervjuobjektene anser det likevel som et kvalitetstegn dersom en bærekraftsrapport er attestert.

Til slutt ønsket vi å spørre intervjuobjektene direkte om de opplever noen økt verdi av rapporten ved at det er attestert. Her svarte samtlige intervjuobjekter at attestasjon hever rapportens verdi. Derimot, var det litt uenighet i hvorvidt verdien oppleves som størst internt i selskapet eller eksternt for interessenter utenfor selskapet. Enkelte svarte at det ikke spiller noen særlig rolle for de ansatte i selskapet, men at det bidrar til å skape trygghet og troverdighet utad blant

interessenter som leser rapporten fordi innholdet blir mer pålitelig. Andre svarte at attestering av bærekraftsinformasjonen bidrar til å skape en stolthet og seriøsitet for de som jobber med det, og at det derfor også har en betydelig verdi internt i selskapet. Det ble også nevnt at attestasjon er risikoreduserende for både utsteder og bruker, og at det bidrar til å forankre bærekraft i virksomheten.

«Internt handler det om å synliggjøre den verdien de ansatte skaper og anseelsen for de som jobber med dette her. (...) Eksternt bygger det troverdighet.»

Randi Bjerkeland Skagemo, kommunikasjonsdirektør, Posten Norge

Videre kommenterte også samtlige intervjuobjekter at det ligger mye verdi i å ha startet med attestering allerede i dag. Her var det enighet blant de åtte selskapene om at det er en verdifull fordel å være kjent med attestasjonsprosessen, slik at man er forberedt den dagen det eventuelt blir pålagt. Det ble nevnt at det har vært en gradvis prosess å etablere et samarbeid med revisor og å attestere flere og flere deler av bærekraftsrapporten, og at det kan bli et tøft løft for alle selskapene som må gjøre hele jobben på en gang dersom det blir pålagt. Det ble også nevnt som en omdømmerelatert fordel å være tidlig ute med attestasjon, ettersom det øker troverdigheten og sender et signal om seriøsitet og kvalitet i selskapet.

«Verdien ligger vel i at vi er blant de selskapene som skiller seg ut fra alle andre i og med at vi er kommet lenger enn mange andre.»

Anne Hilde Midttveit, Responsible for Quality, Environment and CSR, Lerøy Seafood Group

5. Analyse og diskusjon

I dette kapitlet vil vi analysere resultatene som ble presentert i forrige kapittel. Formålet med analysen er å svare på de tre forskningsspørsmålene, som vil danne grunnlaget for vår konklusjon på den overordnede problemstillingen: *Hvordan påvirker attestasjon av bærekraftsrapporter rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utstederne?* Hver del av analysen er bygget opp av mindre spørsmål som alle leder til det aktuelle forskningsspørsmålet, og som dermed er viktige byggesteiner i vårt svar på problemstillingen. Vi vil benytte funn fra

de to delstudiene for å avdekke relevante mønstre i de innsamlede dataene, og analysere mønstrene i lys av studiens empiriske kontekst og teoretiske bakgrunn. Analysen vil så danne grunnlaget for den neste delen av utredningen der vi presenterer våre konklusjoner.

5.1 Forholdet mellom attestasjon og kvalitet

I dette delkapittelet vil vi forsøke å svare på vårt første forskningsspørsmål: *Er det noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter?* Først vil vi undersøke om kvaliteten på utvalgets rapporter har økt i lys av vår definisjon av kvalitet. Deretter vil vi forsøke å svare på hvorvidt eventuelle kvalitetsforbedringer kan knyttes til attestasjon. Vi vil også undersøke om andre faktorer som rapportering etter rammeverk eller lenger erfaring med rapportering virker å spille en viktigere rolle i rapportenes utvikling enn attestasjon. Til slutt vil vi diskutere hvorvidt det er sannsynlig at sammenhengen mellom attestasjon og kvalitetsfremmende endringer i rapportene vil kunne forandres i tiden fremover.

Er rapportene mer relevante, fullstendige og sammenlignbare nå enn før?

I de følgende avsnittene vil vi undersøke hvorvidt informasjonskvaliteten på utvalgets bærekraftsrapporter for regnskapsåret 2021 kan sies å være høyere enn for utvalgets siste ikke-attesterte rapporter. Vi vil kombinere den teoretiske bakgrunnen om kvalitet i kapittel 2 og funnene fra utvalgets bærekraftsrapporter i kapittel 4 for å vurdere om de observerte endringene i selskapenes bærekraftsrapporter kan sies å være kvalitetsfremmende. Vi vil hovedsakelig vektlegge observerte endringer i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap, men vi vil i tillegg foreta en vurdering av rapportenes informasjonskvalitet basert på grad av gjennomsiktighet.

En vesentlighetsmatrise av høy kvalitet bør etter vår definisjon inneholde gode begrunnelser bak hvert valg av tema, det bør være måleparametre tilknyttet hvert tema og den bør følge en standard struktur. Som illustrert i Tabell 5 i kapittel 4, har det vært en økning i antall selskaper med vesentlighetsmatriser i rapportene, og alle selskapene inkluderer nå dette i rapportene sine. Alle de åtte selskapene hadde gode begrunnelser bak hvert valg av vesentlige temaer i de attesterte rapportene, hvilket er en økning fra de siste ikke-attesterte rapportene. Dermed kan vesentlighetsmatrisene sies å ha blitt mer relevante. Vi har også funnet at vesentlighetsmatrisene i de nyeste rapportene er mer nyanserte enn i de ikke-attesterte

rapportene, og mer detaljerte ved at flere selskaper nå inkluderer progresjon ved bruk av måleparametre for hvert av de vesentlige temaene. Dette tyder på at vesentlighetsmatrisene har blitt mer fullstendige. I tillegg er alle vesentlighetsmatrisene sammenlignbare fordi de følger en standard utforming. I lys av vår definisjon av kvalitet kan vi dermed konkludere med at vesentlighetsmatrisene i rapportene for 2021 er av høyere kvalitet, ettersom de er mer relevante, fullstendige og sammenlignbare enn matrisene i de siste ikke-attesterte rapportene.

Et klimaregnskap av høy kvalitet bør etter vår definisjon føres etter GHG-protokollen, inkludere utslipp innenfor alle scopes og inkludere historiske tall. Våre funn tilknyttet selskapenes klimaregnskap er oppsummert i Tabell 6 i kapittel 4. Det er relevant for alle selskapene i vårt utvalg å føre et klimaregnskap i sin bærekraftsrapport, hvilket alle gjør i de attesterte rapportene for 2021. Dette er en økning sammenlignet med de siste ikke-attesterte rapportene, noe som tyder på økt relevans. Vi har også funnet at i de siste ikke-attesterte rapportene, førte kun halvparten av selskapene klimaregnskapet sitt etter GHG-protokollen, og kun to inkluderte utslipp innenfor scope 1-3. Nå fører imidlertid alle et klimaregnskap i tråd med GHG-protokollen med scope 1-3, og klimaregnskapene kan derfor sies å ha blitt mer fullstendige. I tillegg til å føre klimaregnskapet etter et standardisert oppsett og inkludere utslipp innenfor alle scopes, inkluderer nå alle historiske tall, hvilket tyder på at klimaregnskapene har blitt mer sammenlignbare. Med andre ord, har vi funnet at klimaregnskapene i de nyeste rapportene er mer relevante, fullstendige og sammenlignbare enn i de tidligere rapportene. Basert på vår definisjon av kvalitet, kan dermed klimaregnskapene i rapportene for regnskapsåret 2021 sies å være av gjennomgående høyere kvalitet.

Utover vesentlighetsmatrise og klimaregnskap bør en bærekraftsrapport av høy kvalitet være gjennomiktig i form av at både selskapets positive og negative påvirkninger belyses i rapporten. Vi har funnet at alle selskapene i utvalget vårt belyser virksomhetens negative påvirkning på omgivelsene i deres nyeste rapporter, mens kun halvparten av selskapene gjorde dette i sine siste ikke-attesterte rapporter. I tråd med vår definisjon av kvalitet, tyder dette også på at selskapenes bærekraftsrapporter har høyere informasjonskvalitet etter innføring av attestasjon. Dette betyr imidlertid ikke at kvalitetsforbedringene med sikkerhet har noen sammenheng med attestasjonen.

Kan de kvalitetsfremmende endringene i rapportene knyttes til attestasjon?

Under dybdeintervjuene sa alle de åtte intervjuobjektene seg enige i at attestasjon har en positiv effekt på kvalitet. Til nå har vi også funnet at selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap etter innføring av attestasjon er preget av høyere kvalitet enn i de siste ikke-attesterte rapportene, basert på vår definisjon av kvalitet. Dette betyr imidlertid ikke at intervjuobjektene sikter til de konkrete kvalitetsfremmende endringene i rapportene når de påstår at attestasjon har ført til økt kvalitet. Senere i intervjuet pekte vi på de konkrete kvalitetsfremmende endringene i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap, og spurte hva intervjuobjektene trodde var hovedårsakene til disse endringene. Vi spurte også intervjuobjektene om hva de opplevde som de viktigste årsakene til andre endringer i rapportene utover vesentlighetsmatrise og klimaregnskap. Få av intervjuobjektene begrunnet endringene med at revisor var involvert i rapporteringsprosessen som følge av attestasjon.

Intervjuobjektene pekte på andre faktorer som utbedrede rammeverk for rapportering, et mer detaljert datagrunnlag og etterspørsel fra interessenter som årsaker til kvalitetsfremmende endringer i vesentlighetsmatrise og klimaregnskap. Kun to av åtte selskaper ga revisor æren for andre endringer i rapportene utover vesentlighetsmatrise og klimaregnskap. Tre stykker påstod at andre endringer skyldes en kombinasjon av attestasjon og andre faktorer, mens de resterende tre påstod at slike endringer utelukkende skyldes andre faktorer enn attestasjon. Disse svarene sett i sammenheng med intervjuobjektens opplevelse av at attestasjon har en positiv effekt på kvalitet, tilsier at intervjuobjektene trolig vektlegger andre aspekter enn oss i sine vurderinger av rapportenes kvalitet. Oppsummeringen av intervjuobjektens begrunnelse for økt kvalitet i Tabell 4 støtter denne forklaringen. Disse begrunnelsene tyder på at de opplever at kvaliteten på rapporten har økt som følge av attestasjon, men at denne kvalitetsforbedringen ikke gjør seg gjeldende i de konkrete endringene vi har funnet i rapportene. De observerte kvalitetsfremmende endringene i selskapenes rapporter virker altså å være forårsaket av andre faktorer.

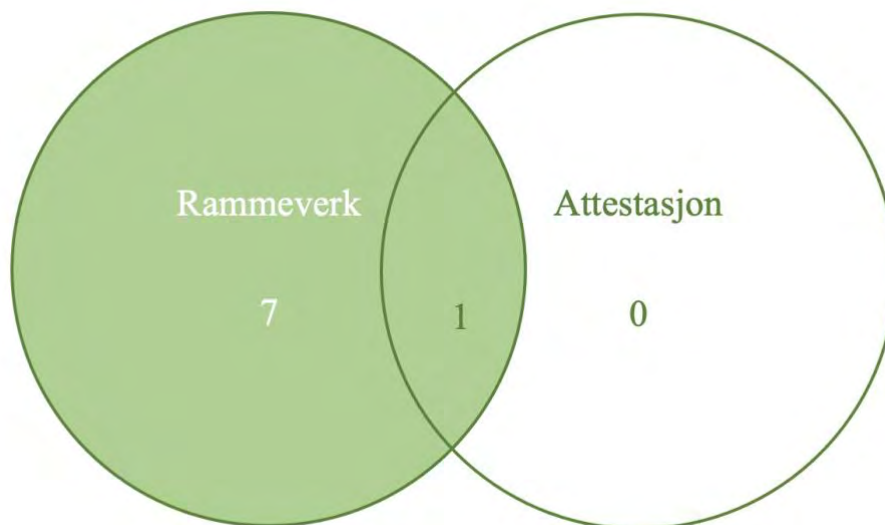
Skyldes noen kvalitetsfremmende endringer rapporteringsrammeverk mens andre skyldes attestasjon?

En mulig forklaring på intervjuobjektens motstridende svar på intervju spørsmålene kan være at både konkrete kvalitetsfremmende endringer og innføring av attestasjon er konsekvenser av at selskapene har begynt å rapportere etter et rammeverk. Dermed vil en kunne oppleve at

rapportene får forbedret kvalitet samtidig som selskapene innfører attestasjon, uten at de kvalitetsfremmende endringene i rapportene nødvendigvis har noen sammenheng med attestasjonen. Alle selskapene i vårt utvalg begynte å rapportere etter GRI før eller samtidig som de innførte attestasjon. Rapporteringsrammeverk slik som GRI stiller krav til innholdet i rapporter, og det er derfor rimelig å anta at innføring av rammeverksrapportering vil føre til konkrete endringer i selskapers bærekraftsrapporter. Det kan dermed være utfordrende for intervjuobjektene å skille ut om konkrete kvalitetsfremmende endringer hovedsakelig skyldes rapportering etter GRI eller forslag fra revisor i attestasjonsprosessen.

I sin studie av effekten av attestasjon på rapporteringskvalitet, finner Ballou m.fl. at rammeverksrapportering og attestasjon ikke er substitutter, da førstnevnte gir forbedret rapportering mens det sistnevnte er fordelaktig for å identifisere og rette opp feil i rapportene. I tillegg fant Bekken og Svendsen at interessenter ikke opplever attestasjon som mer kvalitetsfremmende enn å rapportere etter et rammeverk som GRI. I lys av dette ønsker vi å undersøke om det er rammeverksrapportering som er hovedårsaken til konkrete endringer i selskapenes rapporter, mens attestasjon hovedsakelig fører til økt opplevd kvalitet. Dette vil i så fall kunne forklare hvorfor intervjuobjektene opplever at rapportene får økt kvalitet som følge av attestasjon, men samtidig begrunner konkrete kvalitetsfremmende endringer med andre faktorer enn attestasjon. I tråd med funnene til Ballou m.fl. kan det virke som at attestasjon gir tilleggsfordeler som dem i Tabell 4, mens konkrete endringer i større grad kan knyttes til rammeverk for rapportering.

På spørsmålene om hva som er årsakene til de konkrete endringene i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap ble det trukket frem mange ulike forklaringer. Figur 5 under illustrerer hvor mange intervjuobjekter som nevnte rammeverk og attestasjon som deler av årsakene til konkrete kvalitetsfremmende endringer i sine vesentlighetsmatriser og klimaregnskap. Ett intervjuobjekt nevnte en kombinasjon av rammeverk og attestasjon som årsak til endringene. Ingen nevnte attestasjon som eneste årsak til de konkrete endringene i verken vesentlighetsmatriser eller klimaregnskap. Syv selskaper, og dermed et klart flertall, begrunnet endringene med krav i rapporteringsstandarder. Med tanke på at alle selskapene i vårt utvalg rapporterte etter GRI i 2021, virker dermed rapportering etter GRI å være en sentral årsak til den gjennomgående høyere kvaliteten som vi har funnet i utvalgets bærekraftsrapporter for 2021.

Figur 5 Begrunnelser for kvalitetsfremmende endringer

Samlet sett tyder våre funn på at Ballou m.fl. har rett i at rammeverksrapportering og attestasjon ikke er substitutter, men at attestasjon heller er et komplement til rammeverksrapportering. Endringer i selskapenes rapporter virker å påvirkes av at rapportene deres må oppfylle en del rapporteringskrav som følge av at de rapporterer etter GRI. Dette funnet støttes også av Cuomo m.fl. som i sin forskning fant at innføringen av NFRD og rapportering i henhold til dette direktivet førte til økt transparens og bedre håndtering av samfunnsansvar. Derimot virker det som at intervjuobjektene opplever at rapportene får økt kvalitet som følge av attestasjon, skyldes tilleggsfordeler som de presentert i Tabell 4.

Kan man trekke linjer mellom kvalitetsfremmende endringer og GRI?

Til tross for Ballou m.fl. sin konklusjon om at rammeverk forbedrer rapportering og det faktum at våre funn støtter denne konklusjonen, konkluderer annen forskning med at GRI og attestasjon kan sies å ha oppsiktsvekkende liten effekt på innholdet i bærekraftsrapporter. Christensen og Johansen fant i sin studie at selskaper som hevder å rapportere etter GRI i snitt følger kun 32% av rapporteringskravene. De fant også at selskapene som får rapportene sine attestert av en uavhengig tredjepart ikke følger noen større del av rapporteringskravene enn de som ikke får rapportene sine attestert. Deres funn taler dermed mot at man kan trekke en linje mellom kvalitetsfremmende endringer i bærekraftsrapporter og rammeverksrapportering. De taler også mot at attestasjon kan ha tilleggsfordeler som forbedrer kvaliteten.

Det råder liten tvil om at utvalgets vesentlighetsmatriser og klimaregnskap fra 2021 er av høyere kvalitet enn de fra før attestasjon ble innført, basert på vår definisjon av kvalitet. I tillegg har vi funnet at rammeverksrapportering kan synes å spille en sentral rolle i implementeringen av de kvalitetsfremmende endringene. Funnene til Christensen og Johansen gjør det imidlertid aktuelt å stille spørsmål ved hvorvidt rapportering etter GRI kan være en årsak til de observerte kvalitetsfremmende endringene i utvalgets rapporter. Vi vet at selskapene i vårt utvalg har fulgt de kravene i GRI som handler om kartlegging av vesentlighet og utslippstall, og vi anser det som rimelig å anta at det de sier om sammenhengen mellom GRI og kvalitet på vesentlighetsmatrise og klimaregnskap stemmer. Uten mer data fra selskapenes GRI-indeks er det utfordrende å vurdere hvorvidt selskapene i vårt utvalg faktisk følger GRI slik de hevder å gjøre. Vi har imidlertid valgt å avgrense datagrunnlaget til vesentlighetsmatriser og klimaregnskap, og vi vil basere våre konklusjoner på dette grunnlaget. Det kan likevel være fordelaktig å merke seg at Christensen og Johansens funn antyder at våre konklusjoner ikke nødvendigvis kan generaliseres til resten av selskapenes rapporter.

Kan endringer i rapportene skyldes utvikling med tiden og ikke attestasjon?

Det er viktig å bemerke at det er stor variasjon i når de åtte selskapene i vårt utvalg begynte å innhente attestasjon på ikke-finansiell informasjon fra revisor. For eksempel fikk Yara International sin rapport for 2015 attestert, mens Lerøy Seafood Group innførte attestasjon først i deres rapport for regnskapsåret 2020. Vi har observert store forskjeller mellom Yara International sin siste ikke-attesterte rapport fra 2014 og nyeste rapport fra 2021, mens vi har observert mindre forskjeller mellom Lerøy Seafood Group sin siste ikke-attesterte rapport fra 2019 og nyeste rapport fra 2021. Denne svakheten i vårt forskningsdesign kan ha implikasjoner for våre resultater. Vi finner det derfor nødvendig å gjennomføre en sekundær analyse, for å undersøke nærmere hvorvidt de store forskjellene i rapportene til selskapene som har attestert lenge kan sies å ha en sammenheng med attestasjon eller annen utvikling i selskapet.

I denne sekundære analysen vil vi sammenligne vesentlighetsmatrisen og klimaregnskapet til Yara International rett før og rett etter innføringen av attestasjon, som vi finner i selskapets Impact Review fra 2014 og GRI-rapport fra 2015. Våre funn fra den sekundære analysen er vedlagt i appendiks 6. Dersom det er store forskjeller i vesentlighetsmatrise og klimaregnskap i disse to rapportene kan det tyde på at det å innhente attestasjon fra revisor hadde relativt umiddelbar effekt på innholdet i selskapets rapporter. Dersom de imidlertid er relativt like vil

det være naturlig å anta at utviklingen i rapportene mellom 2014 og 2021 skyldes annen utvikling i selskapet. I rapporten fra 2014 ble kun totale utslipp av klimagasser mellom 2010 og 2014 inkludert, uten at utslippene var delt inn i scopes eller på annet vis kategorisert. I rapporten fra 2015 ble totale utslipp av klimagasser fremstilt i tabellformat, og utslippene var delt inn i scope 1 og 2. I denne rapporten hadde selskapet historiske tall fra 2011 til 2015 for scope 1, mens de manglet historikk for scope 2. Det at utslippene var delt inn i scopes i 2015 kan sies å være en forbedring, men utover dette er de to klimaregnskapene nokså like. Rapporten fra 2014 hadde ingen vesentlighetsmatrise og begrepet vesentlighet ble ikke nevnt, mens i rapporten fra 2015 hadde selskapet en vesentlighetsmatrise. Denne matrisen bar imidlertid preg av mangler i form av gode begrunnelser bak hvert valg og måleparametre tilknyttet hvert tema.

Forskjellene mellom Yara International sine rapporter i 2014 og 2015 er dermed små i forhold til forskjellene mellom selskapets rapporter i 2014 og 2021. Dette gjør det altså vanskelig å finne hold i disse rapportene for at innføringen av attestasjon er hovedårsaken til den store utviklingen i Yara International sin rapportering. For å gi tyngde til dette funnet har vi foretatt en tilsvarende sammenligning for Telenor Group sin vesentlighetsmatrise og klimaregnskap i siste ikke-attesterte og første attesterte rapport, henholdsvis rapportene for 2013 og 2014. Hverken rapporten for 2013 eller rapporten for 2014 inneholdt et klimaregnskap eller en annen presentasjon av selskapets utslipp. I rapporten for 2013 ble det nevnt at selskapet har gjennomført en vesentlighetsvurdering i tråd med retningslinjene fra GRI og interessenters forventninger. Det ble vist til den samme vesentlighetsvurderingen i rapporten for 2014, men ingen av rapportene inneholdt noen vesentlighetsmatrise. Disse to rapportene er derfor også svært like, noe som igjen tyder på at den store kvalitetsforbedringen, basert på vår definisjon av kvalitet, skyldes utvikling i selskapet over flere år, heller enn at revisor har oppfordret til endringer i rapportene fra ett år til et annet.

I tråd med dette, oppga Teodora Mitrovska-Forbord i Telenor Group at endringene hovedsakelig skyldes utvikling av nye rammeverk, interessenters forventninger og interne drivkrefter. Deler av de konkrete endringene kan skyldes at samarbeidet mellom revisor og utsteder har utviklet seg over tid, og at kompetansen til de to partene har utviklet seg parallelt. Dermed kan attestasjon ha spilt en rolle, men i så fall er også kompetansen de har tilegnet seg med tiden en essensiell faktor i utviklingen. Disse funnene taler dermed for at utvikling i selskapene over flere år er en sentral årsak til de store kvalitetsforbedringene i disse rapportene,

og mot at kvalitetsforbedringer i utvalgets bærekraftsrapporter kan sies å ha en direkte sammenheng med attestasjon.

Tyder funn og teoretisk bakgrunn på at sammenhengen mellom attestasjon og informasjonskvalitet kan endres i fremtiden?

Under intervjuene svarte alle de bærekraftsansvarlige at de opplever at attestasjon har en positiv effekt på kvalitet, og mange trodde også at denne effekten vil vedvare dersom attestasjon blir pålagt og større deler av rapportene blir attestert. I dag er bærekraftsrapportering preget av lite standardisering, og selskapene står relativt fritt til å avgjøre hvordan de ønsker å utforme sine rapporter. Dette fører også til at attestasjonsprosessen varierer mellom selskaper, og under intervjuene ble det blant annet nevnt at noen revisorer hovedsakelig fokuserer på kvalitative utsagn, mens andre er mer tallorienterte. Når CSRD trer i kraft skal omfattede selskaper rapportere etter ESRS, hvis formål er økt standardisering innen bærekraftsrapportering. Ifølge funnene til Ballou m.fl. vil kombinasjonen av økt standardisering og verifisering være positivt for kvaliteten på bærekraftsrapporter. På sikt ønsker også EU å likestille attestasjon av ikke-finansiell informasjon med revisjon av finansiell informasjon, og dermed sikre at graden av sikkerhet blir den samme for de to formene for verifikasjon. Dette vil føre til at revisorer blir nødt til å gå grundigere til verks i attestasjon av selskapenes bærekraftsrapporter enn det som er tilfellet i dag. Dersom EU får oppfylt sitt mål om å likestille attestasjon og revisjon, er det derfor trolig at forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapportering vil kunne se annerledes ut i fremtiden.

Kunnskapsnivå er en annen sentral faktor i diskusjonen om sammenhengen mellom attestasjon og kvalitet i dag og fremover. Svarene til de bærekraftsansvarlige under intervjuene bærer preg av at attestering av bærekraftsinformasjon foreløpig er et lite utbredt fenomen i næringslivet. De tyder også på at det er mye usikkerhet tilknyttet hvilken effekt attestasjon har på rapportering og daglig drift. I lys av vårt funn av at utvikling i selskapenes kunnskapsnivå synes å være en sentral årsak til de kvalitetsfremmende endringene i selskapenes rapporter, er det rimelig å anta at utvikling i kunnskapsnivået også vil kunne påvirke innholdet i rapportene fremover. Det faktum at kvalitetsfremmende endringer i utvalgets klimaregnskap blant annet ble begrunnet med et mer detaljert datagrunnlag og dermed mer presise utslippsfaktorer enn tidligere, tyder på at utvikling i kunnskap har implikasjoner for innholdet i bærekraftsrapporter. Det ble også kommentert av enkelte intervjuobjekter at de opplever at revisor besitter mer

kunnskap på området nå enn for et par år siden. I lys av dette er det grunn til å tro at økt kunnskap om og kjennskap til attestasjon vil kunne påvirke sammenhengen mellom attestasjon og informasjonskvalitet i tiden fremover.

Er det noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter?

I denne første delen av analysen har vi forsøkt å svare på vårt første forskningsspørsmål om hvorvidt det er noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter. Vi har funnet at de utvalgte selskapene sine bærekraftsrapporter for regnskapsåret 2021 er preget av høyere kvalitet enn utvalgets siste ikke-attesterte rapporter. Intervjuobjektene svarer tydelig på at få av disse endringene kan knyttes direkte til attestasjon, og i tråd med funnene til Ballou m.fl. synes rapportering etter rammeverk å ha større effekt enn attestasjon på rapportenes innhold. Mye tyder også på andre faktorer som utvikling i selskapet og i kunnskapsnivået påvirker kvaliteten på innholdet i større grad enn attestasjon. Den fremtidige effekten av attestasjon vil trolig påvirkes av kommende rammeverk for bærekraftsrapportering, da økt standardisering innen bærekraftsrapportering trolig også vil kunne gjøre attestasjonsprosessen mer standardisert.

5.2 Forholdet mellom attestasjon og rapporteringsprosess

Til nå har vi analysert utviklingen fra de siste ikke-attesterte rapportene til rapportene fra 2021, og funnet at samtlige selskaper i utvalget vårt har rapporter av bedre kvalitet nå sammenlignet med før attestasjon, basert på vår definisjon av kvalitet. Vi har imidlertid ikke funnet hold i at det er noen direkte sammenheng mellom kvalitetsfremmende endringer og attestasjon. Derimot opplever alle selskapene likevel at attestasjon har en positiv effekt på rapportenes kvalitet, hvilket gjør det interessant å undersøke om det er noen sammenheng mellom attestasjon og rapporteringsprosessene. Den neste delen av analysen dreier seg om vårt andre forskningsspørsmål: *Hvordan påvirkes rapporteringsprosesser av samarbeid med revisor i forbindelse med attestering?* Formålet med dette spørsmålet er å utforske selskapenes rapporteringsprosess, og hvorvidt eventuelle forbedringer i prosessen kan relateres til samarbeidet med revisor.

Har attestasjon noen påvirkning på rapporteringsprosessen?

I forkant av intervjuene antok vi at samarbeidet med revisor fører til en mer oversiktlig rapporteringsprosess hos selskapene, ettersom man gjerne arbeider ryddigere når en ekstern part skal gå gjennom ens arbeid. Ut ifra intervjuobjektene svar virker dette å stemme. Rapporteringsprosessen ser ut til å bli påvirket av attestasjonsprosessen ved at selskapene blir mer strukturerte i rapporteringen. Dette finner vi da flere av intervjuobjektene er enige om at attesteringen har gjort rapporteringen mer effektiv, basert på at et samarbeid med revisor over flere år gjør begge parter mer erfarne med selskapets rapportering. Flere selskaper i utvalget vårt er enige om at samarbeidet med revisor er disiplinerende og bidrar til forbedrede rutiner og prosedyrer i forbindelse med at en ekstern part involveres i prosessen.

I forlengelse av antakelsen om at attestasjon fører til en mer strukturert og oversiktlig rapporteringsprosess, var vi av den oppfatning at samarbeidet med revisor kan føre til grundigere rapportering. Vi antok at samarbeidet med revisor ville føre til mer korrekte og pålitelige utsagn og tall i rapportene, ettersom man gjerne arbeider grundigere når man vet at noen skal etterprøve ens arbeid. Resultatene fra intervjuene og intervjuobjektene begrunnelser for hvorfor attestasjon har ført til økt kvalitet, oppsummert i Tabell 4, tyder på at også dette stemmer. Våre funn antyder at attestasjon ikke nødvendigvis fører til endringer i rapportenes innhold, men at det kan påvirke måten selskapene arbeider med rapportering på og hvor nøye de gjennomgår innholdet som de selv velger å inkludere i rapporten. Dette er basert på deres opplevelser av at revisorer stiller strengere krav til datagrunnlag enn hva de gjerne forholdt seg til før attestasjonen. Ved å gjennomgå og godkjenne det bakenforliggende arbeidet for rapporteringen, kvalitetssikrer revisor at tallene i rapporten er riktig utregnet og forankret i pålitelige kilder, og at påstander som ikke kan bevises endres eller fjernes. Dermed vil man kun stå igjen med tall og påstander som har hold i virkeligheten, slik at revisor kan gå god for innholdet i rapporten. På denne måten vil revisor kunne ha en positiv innvirkning på informasjonskvaliteten i rapporten, noe som underbygges av funnene til Bekken og Svendsen som tilsier at investorers kontrollbehov av potensiell feilinformasjon minker når en bærekraftsrapport er attestert. Det støttes også av den økte påliteligheten som Xiao og Shailer fant at attestasjon gir.

Disse funnene av at attestasjon hovedsakelig påvirker rapporteringsprosessen og databehandlingen i stedet for utformingen av selve innholdet i rapporten, samsvarer med at

Christensen og Johansen fant at attestasjon ikke bidrar til økt overholdelse av rapporteringskrav. Dersom revisorene hadde bistått med konkrete kvalitetsforbedrende endringer i rapportenes innhold, ville antakeligvis effekten av attestering pekt i retning av en høyere oppfyllelse av rapporteringskravene. Dette gjør det rimelig å anta at relasjonen mellom selskapet og revisor i attestasjonsprosessen hovedsakelig består av strukturering og verifisering av innholdet som allerede står i rapporten, uten å i særlig stor grad påvirke hvilke forhold som bør legges til.

Spiller utsteders tillit til revisor og bruker noen rolle i rapporterings- og attesteringsprosessen?

I kontrast til det ovennevnte, er det flere svar fra intervjuene som peker mot at ikke alle intervjuobjektene er helt innforstått med hva revisor faktisk bidrar med. Flertallet av selskapene sier at de har god tiltro til at revisor besitter nok kunnskap til å bedømme hva som bør være med i rapporten for at de skal underskrive. Enkelte hevder at en fordel ved å attestere bærekraftsrapporten sin er at revisor bidrar til å sørge for at alle krav overholdes ved å holde seg oppdatert på utviklingen innen bærekraftsrapportering. Dette er motstridende med Christensen og Johansens funn av at overholdelsen av rapporteringskravene i GRI ikke øker selv om rapporten attesteres, og det kan derfor argumenteres for at attestasjonen skaper noe falsk trygghet for utstederen. Det er rimelig å anta at mange forventer at revisor skal hjelpe en med å overholde nødvendige krav, og intervjuobjektene i vår studie opplever dette som en fordel ved attestasjon. Christensen og Johansens funn antyder derimot at dette ikke nødvendigvis er tilfellet. Revisor skal påse at kundene sine overholder lovkrav, men dette virker ikke nødvendigvis å strekke seg til rapporteringskrav i et rammeverk som selskapet frivillig har valgt å bruke. Dette gjør at en kan sette spørsmålstegn ved verdien revisor tilfører gjennom sitt kvalitetsstempel og attestasjonsberetningen, hvilket diskuteres ytterligere i delkapittel 5.3.

I forlengelse av den noe falske legitimiteten det kan argumenteres for at attestasjonsberetningen har, finner vi også antydninger til mangel på tillit mellom de ulike partene som har med en attestert bærekraftsrapport å gjøre. Som nevnt tidligere og illustrert i Figur 6 til høyre, er det hovedsakelig tre parter som er relevante i forbindelse med den attesterte bærekraftsrapporten: utsteder, revisor og bruker. Når det kommer til utsteders tillit til disse partene og deres kompetanse, tyder enkelte funn i vår studie på at utstederne ikke alltid handler i tråd med den tilliten de påstår å ha.

Figur 6 De tre perspektivene til en attestert bærekraftsrapport

For det første, svarte flere av intervjuobjektene at de har høy tillit til revisor og stoler på at de besitter tilstrekkelig med kunnskap til å kvalitetssikre rapportene. Likevel svarte flere at de forholder seg noe kritiske til råd fra revisor, og at man må huske på at det er av revisors interesse å selge sine tjenester. Enkelte nevnte også at de hadde attestert flere deler av rapporten dersom de hadde hatt mer tillit til revisor. Christensen og Johansens funn av at revisorer ikke nødvendigvis bidrar til overholdelse av kravene i rapporteringsrammeverkene, støtter utstederne i å være noe tilbakeholdene på hvilke av revisors råd de velger å følge. Intervjuobjektene varierende svar angående deres tillit til revisor, peker i retning av at noen utstedere er mer opptatt av at revisor setter et kvalitetsstempel på rapportene deres, og mindre opptatt av akkurat hva som står i attestasjonsberetningen.

For det andre, sa flere intervjuobjekter seg enige i at mange brukere av rapportene trolig ikke er helt innforstått med hva en attestasjon innebærer. Dette tyder på at utstederne mangler noe tiltro til brukernes kompetanse på området. Bekken og Svendsen støtter til en viss grad utstedernes skepsis til brukerne, da de konkluderer med at investorer mangler noe innsikt i hva en attestasjon innebærer, og dermed hvordan revisor bidrar i rapporteringsprosessen.

På bakgrunn av diskusjonen over, kan det altså argumenteres for at det finnes tillitsmangel blant de ulike partene involvert i en attestert bærekraftsrapport. Våre funn tyder på at utstederne har noe mangel på tillit til både revisors og brukers kompetanse hva angår deres bærekraftsrapport, hvilket potensielt kan ha konsekvenser for attestasjonsprosessen. For det første, kan mangelen på utsteders tillit til revisor føre til at selskaper lar være å attestere enkelte

deler av rapportene sine, ettersom de opplever at revisor ikke nødvendigvis har tilstrekkelig kunnskap til å kunne kvalitetssikre det. Dette kan vise seg å være en ulempe for selskapene dersom attestasjon blir pålagt, dersom de har gått glipp av læringsmulighetene som ligger i ekstern verifikasjon av disse delene av rapportene. For det andre, kan tillitsmangelen føre til at selskaper attesterer flere deler av rapportene sine enn det man egentlig har grunnlag for, dersom det er slik at revisor ikke etterprøver datagrunnlag og påstander tilstrekkelig. Dette er en ulempe for både utsteder og bruker av rapporten, fordi det skaper en falsk trygghet til rapportenes innhold grunnet feilaktig kvalitetssikring.

Utstedernes mangel på tillit til brukernes kompetanse, kan også potensielt føre til at utstederne bruker mindre tid og ressurser på attesteringen. Selskapenes kapasitet er allerede en begrensende faktor for omfanget av attestasjonen, og dette kan utnyttes dersom de opplever at det ikke trengs for å oppnå den ønskede verdien av attestasjonen. Bekken og Svendsen fant at brukerne kan oppleve den samme nytten av attestasjonen noe uavhengig av hva den inneholder, hvilket de begrunner med at brukerne ikke nødvendigvis er klar over hva en attestasjon faktisk innebærer. Dermed kan utsteder potensielt spare tid og penger på en mindre omfattende attestasjonsprosess, som likevel gir økt nytte blant brukerne, og dermed også blant utstederne.

Hvordan påvirkes rapporteringsprosesser av samarbeid med revisor i forbindelse med attestering?

I delkapittel 5.1 fant vi at alle selskapene i vårt utvalg hadde bedre kvalitet på sin nyligste bærekraftsrapport i forhold til den siste ikke-attesterte rapporten, basert på vår definisjon av kvalitet, men at disse kvalitetsforbedringene ikke kan sies å hovedsakelig komme fra attestasjon. I dette delkapittelet om vårt andre forskningsspørsmål, fant vi derimot at attestasjonen bidrar til forbedret rapportering i form av en mer strukturert og effektiv rapporteringsprosess, samt bedre og mer pålitelig informasjonskvalitet på grunn av revisors grundige gjennomgang av datagrunnlag og databehandling. Med støtte i Christensen og Johansens funn, fant vi imidlertid at attestasjon kan gi en noe falsk trygghet for utstederne, ettersom revisor ikke nødvendigvis bidrar til overholdelse av rapporteringskrav i like stor grad som utstederne opplever. Vi fant også tendenser blant utstederne til noe mangel på tillit til revisors arbeid og brukernes kompetanse. Slik tillitsmangel kan føre til at hovedfokuset er *at* rapporten er kvalitetssikret, og ikke nødvendigvis *hvordan* det har blitt gjort, noe som kan begrense omfanget og betydningen av attestasjonen. Likevel er flere intervjuobjekter enige om

at det er bedre å få attestert bærekraftsrapportene enn å ikke få det, noe som gjør det interessant å utforske vårt neste forskningsspørsmål om sammenhengen mellom attestasjon og opplevd verdi.

5.3 Forholdet mellom attestasjon og opplevd verdi

De bærekraftsansvarlige vi har intervjuet i forbindelse med vår studie virker å være positive til å ha integrert attestasjon i sine rapporteringsprosesser. Til tross for at våre funn antyder at det ikke er en tydelig sammenheng mellom attestasjon og innholdet i selskapenes rapporter, har vi funnet at samarbeidet har ført til en mer strukturert prosess, og at revisors kvalitetssikring av datagrunnlag og databehandling er positivt for rapportenes pålitelighet. I lys av dette, finner vi det interessant å undersøke hvorvidt våre funn tyder på at utstederne opplever at attestasjon gir rapportene økt verdi. I den siste delen av analysen vil vi derfor ta for oss vårt tredje forskningsspørsmål: *Hvordan påvirker attestasjon utstederes opplevelser av bærekraftsrapporters verdi?* Formålet med dette spørsmålet er å utforske eventuelle endringer i opplevd verdi, potensielle årsaker til den eventuelle verdiøkningen, og hvor den eventuelle verdien hovedsakelig ligger.

Opplever utstederne økt verdi av rapportene som følge av attestasjon?

På spørsmålet om intervjuobjektene opplever noen økt verdi av rapporten deres som følge av attestasjon, var alle selskapene enige i at det tilfører en verdi. De svarte blant annet at rapporten har fått økt verdi i form av økt stolthet, trygghet og troverdighet, samt at attestasjon bidrar til å forankre bærekraft i virksomheten. Intervjuobjektene svar på årsakene til den opplevde verdiøkningen er todelte.

Noen faktorer tilsier at attestasjon hovedsakelig gir økt opplevd verdi på grunn av forhold innad i selskapene. Ved å involvere en revisor i rapporteringsprosessen får selskapenes ansatte mulighet til å tilegne seg mer kunnskap om rapportering og attestasjon, og de ansatte får anseelse for arbeidet som legges ned. Dette oppleves meningsfullt for de ansatte, i tillegg til at det bringer verdifull kompetanse inn i selskapet. Selskapet får også en mer effektiv og strukturert rapporteringsprosess, og behovet for internkontroll reduseres da som følge av at en revisor tar seg av verifiseringen. Dette er verdifullt fordi det tilrettelegger for en mer fordelaktig bruk av tid og interne ressurser.

Andre begrunnelser tilsier at attestasjon hovedsakelig tilfører rapportene verdi for utstederne, fordi attestasjon er av verdi for interessentene. Attestasjonsberetningen forteller brukerne at en revisor har gått gjennom innholdet i rapporten og forsikret seg om at det stemmer, hvilket gir rapportene økt troverdighet og pålitelighet. Slik Xiao og Shailer fant i deres studie om bærekraftsrapporters pålitelighet, er dette verdifullt for selskapet fordi faktorer relatert til attestasjon blant annet er viktige for å heve bærekraftsrapporters pålitelighet. Bekken og Svendsen fant at bærekraftsinformasjon er viktig for investorer i dag, og pålitelighet er en sentral faktor for at bærekraftsinformasjonen skal virke i retning av å investere. Dermed er det sannsynlig at attestasjon gir brukerne en opplevelse av økt pålitelighet, hvilket gir utstederne en opplevelse av økt verdi.

På bakgrunn av dette virker det altså som at attestasjon kan oppleves som verdifullt for en utsteder på flere plan. Det kan blant annet igangsette en positiv utvikling innad i selskapets prosedyrer og kompetanse, bidra med anseelse for de ansattes arbeid, og tilrettelegge for effektiv ressursbruk. I tillegg kan det oppleves verdifullt fordi brukere opplever rapportene som mer pålitelige, noe som trolig fører til større tillit og bedre holdninger rettet mot selskapet.

Er det en sammenheng mellom motivasjon og opplevd verdi?

Som vist i Tabell 3, svarte noen av intervjuobjektene at deres selskap hovedsakelig var drevet av indre motivasjonsfaktorer i avgjørelsen om å innføre attestasjon, mens andre hovedsakelig var drevet av ytre motivasjonsfaktorer. Basert på intervjusvarene, finner vi at selskapenes motivasjon til å innføre frivillig attestasjon av bærekraftsrapporten, ikke samsvarer med hvor de opplever at verdien av attestasjonen viser seg mest. De som begynte med attestasjon på grunn av indre motivasjonsfaktorer, er ikke nødvendigvis de som opplever at verdien av attestasjonen hovedsakelig kommer til syne innad i selskapet, og motsatt. Dette er interessant fordi det tyder på at noen av selskapene hadde en tanke om at attestasjon hovedsakelig vil hjelpe selskapet med å forbedre deres rapporteringsevne, mens det i praksis viser seg at de hovedsakelig opplever forbedret omdømme blant interessenter på grunn av det uavhengige kvalitetsstempet. Dette funnet underbygges av Christensen og Johansens funn av at revisor ikke bidrar til å heve kvaliteten i den graden man gjerne skulle tro, men at attestasjonen likevel er et kvalitetsstempel blant interessenter slik Bekken og Svendsen fant.

Hvor er den opplevde verdien forankret?

På bakgrunn av det ovennevnte, virker det altså å råde noe usikkerhet blant utstederne rundt hva revisor gjør og bør gjøre i attestasjonsprosessen. De opplever samtalene med revisor angående hva som skal inngå i attestasjonen som tillitsskapende, men de hadde attestert flere deler av rapporten dersom de opplevde at revisor var kapabel til det. I tillegg viser det seg at flere selskaper oppgir at de var indre motiverte til å begynne med attestasjon av årsaker som å heve kunnskapen og kvaliteten på de ansattes arbeid, men at verdien de får igjen ikke samsvarer med dette. Dette antyder at de ikke nødvendigvis forstår helheten i hva attestasjonen innebærer og gir selskapet i dag. Den tidligere forskningen til Christensen og Johansen antyder også at det kan foreligge noe falsk legitimitet i attestasjonsberetningen, ettersom revisor ikke alltid sørger for at rapporteringsrammeverkene følges. Dette, kombinert med våre funn om at de kvalitetsforbedrende endringene i rapportenes innhold hovedsakelig skyldes andre forhold enn attestering, antyder at en attestasjonsberetning ikke nødvendigvis tilfører like stor verdi som det intervjuobjektene opplever.

I lys av dette, kan en stille spørsmål ved hvor den opplevde verdien er forankret, dersom det i praksis ikke sørger for stort mer enn forbedrede rutiner og struktur hos utstederen. En årsak til at utsteder oppgir at attestasjonen er av høy verdi til tross for liten effekt på rapportens innhold, kan stamme fra det perspektivet som intervjuobjektene har i disse uttalelsene. En utsteder av en rapport vil som regel ha brukeren i tankene i utformingen av rapporten, og dermed også i svarene vi har fått i intervjuene i vår datainnsamling. Alle selskapene oppgir investorer som en av hovedbrukerne av rapportene, og mange oppgir at etterspørsel fra interessenter er en av hovedgrunnene til at de begynte å attestere bærekraftsinformasjonen sin. Studien til Bekken og Svendsen viste at bærekraftsinformasjon er svært relevant i investeringsbeslutninger i dag. Gode bærekraftsrapporter bør ha høy informasjonskvalitet som gjør brukerne i stand til å ta gode beslutninger, og ifølge Bekken og Svendsen anser investorer attestasjon av bærekraftsinformasjon som tillitsskapende og som et kvalitetstegn. Dermed virker det sannsynlig at verdien som selskapene i utvalget vårt opplever at attestasjonen gir, kommer fra opplevelsen av at interessenter oppfatter at rapporten er pålitelig og har høy informasjonskvalitet, noe uavhengig av attestasjonens faktiske sammenheng med kvaliteten.

Disse funnene tyder med andre ord på at attestasjonen i stor grad er en symbolsk handling fra utstederne i stedet for et kvalitetsfremmende tiltak, slik også Christensen og Johansen

kommenterer. Den økte nytten som Bekken og Svendsen finner at investorer opplever av at rapporten er attestert, samsvarer med den økte verdien som vi finner at utsteder opplever. Det er verdifullt for selskapet at datagrunnlag, utregninger og påstander verifiseres, men i lys av andre intervjuer og funn fra tidligere forskning, kan attestasjon hovedsakelig sies å være av symbolsk verdi slik det er i dag.

Dersom målet med attestasjonen i hovedsak er å sende signaler om informasjonskvalitet, og at verdien dermed stort sett er symbolsk, kan dette ha implikasjoner i forbindelse med funnet om utstedernes noe mangel på tillit til brukernes kompetanse på feltet. Utsteder kan potensielt oppleve at nytten av attestasjonen er like høy blant brukerne uavhengig av dens omfang, basert på at brukerne ikke nødvendigvis er helt innforstått med revisors arbeid i attestasjonen. Dermed vil utstederne kunne bruke mindre tid og ressurser på attestasjonsprosessen og likevel oppleve den samme verdien, til tross for en mindre omfattende kvalitetssikring av den ikke-finansielle informasjonen deres. Dette forsterker våre tidligere funn av at attestasjon kan sies å ha relativt liten påvirkning på bærekraftsrapporters innhold.

Ligger det verdi i å innføre attestasjon frivillig, og kan attestasjonens verdi endres i fremtiden?

I kontrast til det ovennevnte, finner vi at samtlige intervjuobjekter opplever at det ligger stor verdi i å ha startet med attestering allerede i dag. Det er verdifullt for selskapene å være forberedt på attesteringen og å ha etablert et forhold til revisor før nye reguleringer trer i kraft. Flere av selskapene i vårt utvalg har gradvis implementert attestasjon på stadig flere deler av rapportene sine, hvilket er en verdifull posisjon sammenlignet med de som potensielt må gjøre hele jobben på en gang. Ettersom flertallet av intervjuobjektene oppga at selskapet ikke visste at attestasjon antakeligvis kommer til å bli pålagt da de innførte det, antyder dette et genuint ønske om å oppnå de fordelene attesteringen gir, hvilket vi har funnet at hovedsakelig ligger i rapporteringsprosessen. Det har tillatt en erfaringsbasert læringskurve for både selskapet og revisor, hvilket er en nyttig effekt av frivillig attestering. Det er altså verdifullt utover den symbolske verdien det har for selskapets omdømme, ettersom man i dag er klar over den høye sannsynligheten for at attestasjon vil bli lovpålagt, og dermed er mer rustet for dette enn andre.

Fremover, vil verdien av attestasjon kunne påvirkes av at omtrent 1000 norske selskaper vil omfattes av det nye direktivet for bærekraftsrapportering, og dermed vil kunne bli pålagt å attestere ikke-finansiell informasjon. Det fåtallet selskaper som velger å innhente attestasjon fra revisor i dag, vil kunne oppleve det som svært verdifullt å allerede ha en etablert

rapporterings- og attestasjonsprosess dersom dette blir pålagt. Samtidig vil disse selskapene kunne oppleve redusert verdi av attestasjonen. Den påliteligheten og posisjonen de oppnår i dag som følge av å være ett av få selskaper som får sin bærekraftsinformasjon kvalitetssikret, risikerer å minke dersom 1000 andre selskaper gjør det samme. CSRD vil med andre ord kunne føre til at attestasjon blir mindre spesielt, og selskapene blir dermed nødt til å ta i bruk andre hjelpemidler for å skille seg ut i næringslivet. Dersom attestasjon blir pålagt, vil ikke attestasjonsberetningen alene nødvendigvis gi konkurranse- og omdømmerelaterte fordeler.

Hvordan påvirker attestasjon utstederes opplevelser av bærekraftsrapporters verdi?

I denne delen av analysen har vi sett på vårt tredje og siste forskningsspørsmål om hvordan eventuelle endringer i rapportene og rapporteringsprosessen påvirker utstedernes opplevelse av rapportenes verdi. Vi har funnet at endringene i rapporteringsprosessen, slik som økt struktur og disiplin, er verdifullt for selskapene. I tillegg er attestasjon verdifullt ved at det øker rapportenes pålitelighet gjennom verifisering av datagrunnlaget bak rapportenes innhold. Derimot har vi funnet at verdien av en attestasjon i stor grad kan sies å være symbolsk. Våre tidligere funn tilskriver attestasjonen relativt liten effekt på rapportenes innhold, og for flere selskaper motiveres frivillig attestasjon i dag av å sørge for at brukerne opplever at innholdet er av god kvalitet. Dermed tilsier våre funn at attestering foreløpig hovedsakelig er av symbolsk verdi, heller enn et kvalitetsfremmende tiltak. Derimot finner vi at det oppleves som verdifullt å ha etablerte rapporterings- og attesteringsprosedyrer allerede i dag, ettersom de omdømmerelaterte fordelene ved attestasjon potensielt vil reduseres dersom CSRD gjennomføres i norsk rett.

6. Konklusjon

6.1 Svar på problemstillingen

Formålet med denne masteroppgaven har vært å utforske hvorvidt det er noen sammenheng mellom attestasjon av bærekraftsrapporter og rapportenes kvalitet og opplevde verdi for utstedere. For å undersøke dette har vi studert hvorvidt åtte store norske selskaper har gjort kvalitetsfremmende endringer i sine bærekraftsrapporter og rapporteringsprosesser som følge av attestasjon, og hvorvidt revisors kvalitetssikring har påvirket disse selskapenes opplevelser av rapportenes verdi. EUs nye direktiv for bærekraftsrapportering, CSRD, ble nylig vedtatt, og attestasjon av ikke-finansiell informasjon vil kunne bli pålagt for mange norske selskaper

dersom direktivet gjennomføres i norsk rett. Dette gjør problemstillingen vår svært dagsaktuell. Vi har samlet data ved å studere bærekraftsrapportene til de åtte selskapene i vårt utvalg og å gjennomføre intervjuer med bærekraftsansvarlige i samme selskapene. Deretter har vi analysert disse dataene i lys av empirisk kontekst og tidligere forskning på det samme emnet. I de følgende avsnittene vil vi presentere det vi har kommet frem til i arbeidet med studien. Vi vil først svare på de tre forskningsspørsmålene våre, før vi til slutt presenterer våre konklusjoner på den overordnede problemstillingen.

Er det noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter?

Vi begynte analysen med å ta for oss vårt første forskningsspørsmål om hvorvidt det er noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter. I tråd med vår definisjon av kvalitet, er vesentlighetsmatriser og klimaregnskap i selskapenes rapporter for 2021 både mer relevante, fullstendige og sammenlignbare enn i de tidligere rapportene, og de har derfor høyere informasjonskvalitet. Våre funn tyder imidlertid på at disse kvalitetsfremmende endringene i selskapenes rapporter ikke kan sies å ha noen tydelig sammenheng med attestasjon. Til tross for intervjuobjektens samlede opplevelse av at attestasjon har ført til bedre kvalitet på rapportene deres, begrunner ingen de konkrete forbedringene i rapportene med innspill fra revisor i attestasjonsprosessen. Dermed skyldes endringene vi har observert i selskapenes rapporter trolig andre faktorer enn attestasjon.

Vi har funnet at rapportering etter rammeverk virker å være en sentral årsak til de konkrete endringene i selskapenes bærekraftsrapporter, hvilket finner støtte i det teoretiske grunnlaget. Både vår og tidligere forskning tyder på at attestasjon har flere tilleggsfordeler, slik som økt alvorlighetsgrad og strengere krav til dokumentasjon, men at rapportering etter rammeverk som GRI bidrar til de største kvalitetsløftene i rapporteringen. I tillegg virker utvikling i selskapenes kunnskap og rapporteringspraksis over tid å spille en viktig rolle i utviklingen i selskapenes bærekraftsrapporter. Disse funnene kan ha implikasjoner for selskaper som ønsker å heve kvaliteten på rapportene sine, fordi de vil kunne oppleve større effekt av å implementere rammeverksrapportering enn å innføre attestasjon, gitt dagens attesteringspraksis. Dette forutsetter imidlertid at selskapene følger alle krav i rammeverket de hevder å rapportere etter.

Hvordan påvirkes rapporteringsprosesser av samarbeid med revisor i forbindelse med attestering?

Etter å ha undersøkt hvorvidt selskaper gjør kvalitetsfremmende endringer i sine rapporter som følge av attestasjon, tok vi for oss vårt andre forskningsspørsmål om hvordan selskapenes rapporteringsprosess påvirkes av samarbeidet med revisor i forbindelse med attestasjon. Her fant vi blant annet at samarbeidet med revisor virker å føre til en ryddigere rapporteringsprosess, og at flere intervjuobjekter opplever at attestasjonen effektiviserer rapporteringen. Intervjuobjektene var enige om at samarbeidet med revisor bidrar til forbedrede rutiner og prosedyrer som følge av at en uavhengig tredjepart skal verifisere det ferdige resultatet. Videre fant vi at samarbeidet med revisor kan sies å føre til grundigere rapportering, da revisor stiller krav til datagrunnlag og databehandling, og kvalitetssikrer at informasjonen i rapportene er forankret i pålitelige kilder. På bakgrunn av dette kan vi derfor konkludere med at attestasjon fører til en mer strukturert rapporteringsprosess.

Samtidig har vi funnet antydninger til manglende tillit i interaksjonen mellom de ulike partene tilknyttet en attestert bærekraftsrapport. Utstedere av bærekraftsrapporter kan sies å mangle noe tiltro til revisor som skal attestere rapporten og til interessenter som skal lese rapporten. En slik mangel på tillit kan ha implikasjoner for hvor store deler av sin rapport et selskap ønsker å få attestert av revisor, noe som gjør at de risikerer å gå glipp av kunnskap som de trolig vil kunne få bruk for dersom de omfattes av CSRD. Det vil også kunne føre til at selskapene får attestert flere deler av sine rapporter enn det revisor egentlig er i stand til, dersom det er slik at revisor ikke besitter tilstrekkelig med kunnskap om attestasjon i dag til å avdekke vesentlige feil eller mangler. Det vil kunne gi brukerne av rapportene en falsk trygghet. Utsteders manglende tillit til brukernes kunnskap kan også ha implikasjoner for tiden og ressursene utsteder prioriterer å tildele attestasjonsprosessen.

Hvordan påvirker attestasjon utstederes opplevelser av bærekraftsrapporters verdi?

Avslutningsvis har vi også gjort en analyse av vårt tredje forskningsspørsmål, om hvorvidt attestasjonen påvirker utstedernes opplevelser av rapportenes verdi. Her fant vi at alle intervjuobjektene opplever attestasjon som verdifullt, og at de opplever økt stolthet, trygghet og troverdighet rundt sine bærekraftsrapporter som følge av attestasjon. Dette skyldes ikke at attestasjon nødvendigvis har noen signifikant påvirkning på bærekraftsrapportenes innhold, men heller at attestasjon har flere tilleggsfordeler tilknyttet rapporteringsprosessen. Flere

begrunner innføring av attestasjon med etterspørsel fra interessenter, og alle selskapene oppgir blant andre investorer som hovedbrukerne av sine rapporter. Ved å få sine bærekraftsrapporter attestert gir utstederne brukerne inntrykk av at informasjonen i deres rapport er pålitelig og preget av høy informasjonskvalitet. Dette skaper en økt opplevd nytte hos brukerne, og dermed økt opplevd verdi hos utstederne. En årsak til at utsteder opplever høy verdi av attestasjon kan altså sies å hovedsakelig skyldes omdømmerelaterte fordeler, og våre funn tyder dermed på at den økte opplevde verdien av attestasjon i størst grad er symbolsk.

Hvordan påvirker attestasjon av bærekraftsrapporter rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utstederne?

Konklusjonene fra de tre forskningsspørsmålene danner grunnlaget for vår besvarelse på den overordnede problemstillingen som omhandler hvordan attestasjon av bærekraftsrapporter påvirker rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utstederne. Basert på våre funn og analyser, kan vi konkludere med at attestasjon av ikke-finansiell informasjon ikke har noen direkte sammenheng med innholdet i bærekraftsrapporter. Kvalitetsfremmende endringer i bærekraftsrapportene, i form av mer relevante, fullstendige og sammenlignbare vesentlighetsmatriser og klimaregnskap, samt høyere grad av gjennomsiktighet, virker dermed å skyldes andre faktorer enn attestasjon. Rammeverk for rapportering utbedres stadig, og selskaper må med jevne mellomrom foreta endringer i utformingen av deres rapporter. I tillegg gjennomgår selskapers kunnskap innen bærekraftsrapportering rask utvikling, hvilket fører til at kvaliteten på rapporteringen øker med tiden. Attestasjon synes derimot å føre til et mer strukturert og grundig rapporteringsarbeid, hvilket hever kvaliteten på prosessen og det bakenforliggende arbeidet med rapportenes innhold. Mye tyder imidlertid på at attestasjon hovedsakelig er en symbolsk handling fremfor et kvalitetsfremmende tiltak i dag. Foreløpig er det et fenomen som gir økt nytte til rapportenes brukere, og på bakgrunn av dette er verdifullt for rapportenes utstedere. Derimot, vil nye reguleringer for bærekraftsrapportering kunne endre forholdet mellom attestering og rapportering, og det vil bli spennende å følge med på utviklingen.

6.2 Begrensninger ved analysen

I vår kvalitative analyse har vi tatt flere skjønsmessige valg og gjort nødvendige avgrensninger med tanke på studiens tidshorisont. Analysen kan dermed ha flere svakheter som bør tas i betraktning i den avsluttende konklusjonen.

Først og fremst er det viktig å ta i betraktning at vi har avgrenset studiens datagrunnlag til å hovedsakelig omfatte selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap. Det er derfor ikke mulig å garantere at våre funn og konklusjoner kan generaliseres til selskapenes fullstendige rapporter. Vi har foretatt en vurdering av rapportenes overordnede kvalitet, men våre konklusjoner er likevel hovedsakelig basert på funn i selskapenes vesentlighetsmatriser og klimaregnskap.

Fenomenene bærekraftsrapportering og attestasjon er også i stadig utvikling, og det er viktig å være bevisst på at situasjonen kan se annerledes ut om kort tid enn den gjør i dag. I dag er bærekraftsrapportering preget av lite standardisering, og selskapene står relativt fritt til å avgjøre hvordan de ønsker å utforme sine rapporter. Dette fører også til at attestasjonsprosessen varierer mellom selskaper. Våre konklusjoner i denne masteroppgaven er basert på et øyeblikksbilde av situasjonen slik den ser ut i dag, men at det er grunn til å tro at attestasjon vil få en ny betydning for mange selskaper om kort tid.

Videre har det i løpet av arbeidet med analysen dukket opp noen oppfølgingsspørsmål som vi gjerne skulle ha stilt for å få en dypere forståelse av intervjuobjektene svar. I ettertid har vi blant annet savnet noe mer utdypende informasjon om utstedernes opplevelser av rapportenes verdi etter innføring av attestasjon, da vi gjerne skulle ha avklart nærmere hva intervjuobjektene la til grunn i enkelte av svarene sine. På grunn av studiens tidshorisont hadde vi imidlertid ikke kapasitet til å samle flere svar fra alle de åtte intervjuobjektene før vi begynte å analysere vår data. Det er derfor viktig å merke seg at dette kan ha hatt implikasjoner for analysen og dermed våre konklusjoner.

En siste svakhet ved vår analyse er at vår tolkning av intervjuobjektene svar kan ha blitt påvirket av vår personlighet. Vi kjente ikke til intervjuobjektene eller deres måte å uttrykke seg på da vi gjennomførte intervjuene. Alle intervjuene ble transkribert, og vår studie er basert på svarene ordrett slik de ble formulert. Det foreligger likevel en risiko for at vi kan ha misforstått eller mistolket svarene deres.

Til tross for disse svakhetene anser vi våre avgrensninger og metodiske og skjønnsmessige valg som hensiktsmessige, og vi mener derfor at våre funn og vår analyse er et godt utgangspunkt for våre konklusjoner.

6.3 Forslag til videre forskning

I denne masteroppgaven har vi studert forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapportering sett fra utsteders perspektiv. I senere studier kunne det vært interessant å vektlegge interessenters perspektiv, og dermed undersøke hvilken effekt brukere av bærekraftsrapporter opplever at attestasjon har på rapportene. Vi har blant annet funnet at utstedere er noe skeptiske til hvilken kompetanse brukere av rapportene besitter om hva en attestasjon innebærer, og at dette kan påvirke hvor mye tid og ressurser utstederne prioriterer å legge i attestasjonsprosessen. Det kunne derfor vært interessant å undersøke hvor stor tiltro brukere av bærekraftsrapportene har til revisor, og dermed hvor stortroverdighet de opplever at en attestasjonsberetning har. Vi har også funnet at utstedere hovedsakelig opplever en symbolsk verdi av attestasjon, og dersom det viser seg at brukere ikke opplever attestasjon som verdifullt, vil det være lite hensiktsmessig for utstederne å bruke tid og ressurser på dette mens det enda er frivillig. Derimot, dersom det viser seg at brukere opplever stor verdi av attestasjon, for eksempel i form av økt troverdighet, kunne det vært interessant å undersøke om dette hovedsakelig skyldes en symbolsk verdi eller faktisk kompetanse på området.

I denne studien har vi undersøkt sammenhengen mellom attestasjon og bærekraftsrapportering ved å sammenligne åtte selskapers bærekraftsrapporter før og etter innføring av attestasjon. Vi har imidlertid møtt på noen utfordringer knyttet til hvorvidt observerte effekter skyldes attestasjon eller generell utvikling i selskapene. Et godt alternativ til vår metode ville derfor vært å gjennomføre en lignende studie der man undersøker effekten av attestasjon ved å sammenligne rapportene til selskaper som *har* innført attestasjon med rapportene til selskaper som *ikke* har innført attestasjon. På den måten kan man utelukke utvikling over tid som en forstyrrende variabel.

Vårt formål med denne studien har vært å trekke slutninger som kan benyttes prospektivt. CSRD ble nylig vedtatt og dersom det blir gjennomført i norsk rett, vil det innebære store omveltninger for alle involverte i en bærekraftsrapporterings- eller attesteringsprosess. Ettersom direktivet innebærer mer standardisert rapportering og at et betydelig antall selskaper

vil måtte innhente attestasjon av ikke-finansiell informasjon, vil det være interessant å undersøke hvordan sammenhengen mellom attestasjon og bærekraftsrapporter vil påvirkes av dette. Eksempelvis kan man sammenligne rapporteringen til omfattede og ikke-omfattede selskaper, og selskaper som begynte henholdsvis tidlig og sent med bærekraftsrapportering og attestasjon. Det vil altså åpne seg mange muligheter fremover for spennende forskning på det samme temaet som vi har tatt for oss i denne utredningen.

7. Litteraturliste

- Akselberg, C.-E. (2021). *Forslag til nytt direktiv for bærekraftsrapportering i Europa*. Klima og Bærekraft, 37-38.
- Ballou, B., Chen, P.-C., Heitger, D. L., & Grenier, J. H. (2018). *Corporate Social Responsibility Assurance and Reporting Quality: Evidence from Restatements*. Journal of Accounting and Public Policy, 167-188.
- Bamüller, J., & Grbenic, S. O. (2021). *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU commission's proposal for a corporate sustainability reporting directive (CSRD)*. Economics and Organization, 369-381.
- BDO Norge. (2022, 8. desember). *Vesentlighetsanalyse*. Hentet fra BDO Norge:
https://www.bdo.no/nb-no/tjenester/baerekraft/baerekraftsrapportering/vesentlighetsanalyse?gclid=CjwKCAiAs8acBhA1EiwAgRFdwwgEf7s62UGP-3uMsSKg5iWSY0qOfv7TF0p9Ba2Ua0FCLKVTB4ChoCsZEQAuD_BwE
- Bekken, F. S., & Svendsen, J. (2021). *Revisors attestasjon av bærekraftsrapporter: Nytt for institusjonelle investorer i Norge*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for økonomi. Trondheim: NTNU Handelshøyskolen.
- Boiral, O., & Heras-Saizarbitoria, I. (2019). *Sustainability reporting assurance: Creating stakeholder accountability through hyperreality?* Journal of Cleaner Production.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. Qualitative Research in Psychology, 77-101.
- Christensen, H. E., & Johansen, E. B. (2022, 18. mai). *GRI-rapportering blant Norges 200 største selskaper - bare for syns skyld?* Bodø: Nord Universitet.

Chung, J., & Monroe, G. S. (2003). *Exploring Social Desirability Bias*. Journal of Business Ethics, 291-302.

Council of the EU. (2022, 28. november). *Council gives final green light to the corporate sustainability reporting directive*. Hentet fra European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/28/council-gives-final-green-light-to-corporate-sustainability-reporting-directive/>

Cuomo, F., Gaia, S., Girardone, C., & Piserà, S. (2022). *The effects of the EU non-financial reporting directive on corporate social responsibility*. The European Journal of Finance.

Dahlum, S. (2021, 9. mars). *Validitet*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/validitet>

DNV. (2022). *Klimaregnskap Scope 1, 2 og 3*. Hentet fra DNV: https://www.dnv.no/training/klimaregnskap-scope-1-2-og-3--52212?gclid=EAIaIQobChMIipn_38Cj-wIVIo9oCR09rg8fEAAYASAAEgKSh_D_BwE

Ellefsen, H. (2019, 31. oktober). *Global Reporting Initiativ - en kort innføring*. Hentet fra Regnskap Norge: <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/regnskap/global-reporting-initiative---en-kort-innforing/>

European Commission. (2022, november). *Corporate Sustainability Reporting*. Hentet fra European Commission: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

Finansdepartementet. (2021). *Prop. 66 LS (2020 - 2021)*. Oslo: Det Kongelige Finansdepartement.

Finanstilsynet. (2020). *Kartlegging av foretakenes bærekraftsrapportering*. Oslo: Finanstilsynet.

FN-sambandet. (2020, 22. desember). *Parisavtalen*. Hentet fra FN-sambandet:

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/miljoe-og-klima/parisavtalen>

Ghauri, P., & Grønhaug, K. (2002). *Research Methods in Business Studies*. Edinburgh:

Pearson Education Limited.

Global Reporting Initiative. (2022). *Consolidated Set of the GRI Standards*. Global

Sustainability Standards Board. Hentet fra Global Reporting:

<https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/>

Gundersen, D., & Halbo, L. (2018, 28. mai). *Kvalitet*. Hentet fra Store norske leksikon:

<https://snl.no/kvalitet>

IAASB. (2013). *ISAE3000 Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet*

revisorkontroll. IAASB.

Jørgensen, S., Mjøs, A., & Pedersen, L. T. (2021). *Sustainability reporting and approaches to*

materiality: tensions and potential resolutions. Emerald.

Lee, Y. W., Strong, D. M., Kahn, B. K., & Wang, R. Y. (2002). *AIMQ: a methodology for*

information quality assessment. *Information & Management*, 133 - 146.

Lillrank, P. (2002). *The quality of information*. *International Journal of Quality and*

Reliability Management, 692 - 703.

Lovdata. (2021, 1. juli). *Lov-1998-07-17-56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*. Hentet

fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>

Løvstad, H., & Jewett, S. B. (2022). *Klimaindeksen 2022*. Oslo: PricewaterhouseCoopers.

Ngozwana, N. (2018). *Ethical Dilemmas in Qualitative Research Methodology: Researcher's*

Reflections. *International Journal of Educational Methodology*, 19-28.

PwC Norge. (2022). *EUs bærekraftsdirektiv – CSRD*. Hentet fra PwC:

<https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/baerekraftsrapportering/eus-baerekraftsdirektiv-csrd.html>

Revisorforeningen. (2022a). *Hva er revisjon?* Hentet fra Revisorforeningen:

<https://www.revisorforeningen.no/om-oss/oppdag/Revisjon-gir-tillit/>

Revisorforeningen. (2022b). *Bærekraftsrapportering*. Hentet fra Revisorforeningen:

<https://www.revisorforeningen.no/fag/barekraft/barekraft-for-revisor---kunnskapsportalen/baerekraftsrapportering/>

Saunders, M. N., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research Methods for Business Students*.

London: Pearson Education Limited.

SSB. (2022, 6. januar). *Virksomheter*. Hentet fra Statistisk sentralbyrå:

<https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/statistikk/virksomheter>

Stortinget. (2022). *Innst. 445 S (2021-2022)*. Oslo: Stortinget.

Svartdal, F. (2020, 3. april). *Reliabilitet*. Hentet fra Store norske leksikon:

<https://snl.no/reliabilitet>

Wiles, R., Crow, G., Heath, S., & Charles, V. (2008). *The Management of Confidentiality and*

Anonymity in Social Research. International Journal of Social Research Methodology, 417-428.

World Resources Institute. (2022). *Greenhouse Gas Protocol*. Hentet fra World Resources

Institute: <https://www.wri.org/initiatives/greenhouse-gas-protocol>

Xiao, X., & Shailer, G. (2021). *Stakeholders' perceptions of factors affecting the credibility of sustainability reports*. The British Accounting Review.

8. Appendiks

Appendiks 1: Data fra bærekraftsrapporter

Selskap		Spare-Bank 1 SR-Bank	Yara International	Posten Norge	Lerøy Seafood Group	Telenor Group	DOF Group	Vinmonopolet	Norsk Hydro
Første bærekraftsrapport		2013	2008	2010	2008	2011	2014	2018	2003
Siste ikke-attesterte rapport		2018	2014	2014	2019	2013	- ⁴	2018	- ⁴
Rapporterte de etter GRI i 2021?		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Når begynte de å rapportere etter GRI?		2018	2015	2010	2013	2011	2014	2018	2003
Hvilke deler av rapporten får de attestert?		GRI-indeks og utvalgte måleparametre	GRI-indeks og utvalgte måleparametre	GRI-indeks	GRI-indeks og utvalgte måleparametre	GRI-indeks og et høyt antall måleparametre	GRI-indeks	GRI-indeks og utvalgte måleparametre	GRI-indeks og et høyt antall måleparametre
Gjennomskiktighet	Ikke-attestert	Nei	Nei	Ja	Ja	Nei	Nei	Ja	Ja

⁴ Attestert fra og med første bærekraftsrapport. For DOF Group og Norsk Hydro har vi derfor tatt utgangspunkt i første bærekraftsrapport, i stedet for siste ikke-attesterte rapport, henholdsvis 2014 og 2003.

	Attestert	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
--	-----------	----	----	----	----	----	----	----	----

Selskap		Spare-Bank 1 SR-Bank	Yara International	Posten Norge	Lerøy Seafood Group	Telenor Group	DOF Group ⁵	Vinmonopolet	Norsk Hydro ⁵
Vesentlighetsmatrise i siste ikke-attesterte rapport	Ja/nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
	Antall vesentlige temaer ⁶	-	-	14	6	-	16	6	-
	Begrunnelser bak hvert valg (relevans og risiko)	-	-	Ja	Ja	-	Nei	Ja	-
	Måleparameter tilknyttet hvert tema	-	-	Ja	Ja	-	Nei	Ja	-
	Ja/nei	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

⁵ Attestert fra og med første bærekraftsrapport. For DOF Group og Norsk Hydro har vi derfor tatt utgangspunkt i første bærekraftsrapport, i stedet for siste ikke-attesterte rapport, henholdsvis 2014 og 2003.

⁶ I datainnsamlingen til studien har vi i tillegg til antall sett på *hvilke* vesentlige temaer de åtte utvalgte selskapene har inkludert i sine matriser før og etter innføring av attestasjon for å vurdere matrisenes informasjonskvalitet.

Vesentlighetsmatrise i attestert rapport fra 2021	Antall vesentlige temaer ⁶	6	11	15	18	10	8	6	17
	Begrunnelser bak hvert valg (relevans og risiko)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
	Måleparameter tilknyttet hvert tema	Nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja

Selskap	Spare-Bank 1 SR-Bank	Yara International	Posten Norge	Lerøy Seafood Group	Telenor Group	DOF Group ⁷	Vinmonopolet	Norsk Hydro ⁷
Ja/nei	Ja	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei
GHG-protokollen	Ja	Nei	Nei	Ja	-	Ja	Ja	-
Scopes	1-3	-	-	1-2	-	1-2	1-3	-
Historikk	2018	2010-2014	2011-2014	2017-2019	-	2013-2014	2018	-

⁷ Attestert fra og med første bærekraftsrapport. For DOF Group og Norsk Hydro har vi derfor tatt utgangspunkt i første bærekraftsrapport, i stedet for siste ikke-attesterte rapport, henholdsvis 2014 og 2003.

Klimaregnskap i attestert rapport fra 2021	Ja/nei	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
	GHG-protokollen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
	Scopes	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3	1-3
	Historikk	2019-2021	2017-2021	2020-2021	2019-2021	2018-2021	2019-2021	2018-2021	2017-2021

Appendiks 2: Norsk intervjuguide

Motivasjon

1. Hvorfor valgte ditt selskap å innføre attestasjon av ikke-finansiell informasjon?
 - a. Hvorfor valgte selskapet å innføre det akkurat da det gjorde?
 - b. Hvor opplever du at motivasjonen for å innføre attestasjon hovedsakelig kom fra?
2. Visste selskapet at attestasjon antakeligvis kommer til å bli pålagt i fremtiden på det tidspunktet det tok avgjørelsen om å innføre det?

Konkrete endringer

3. Opplever du at attestasjon har hatt noen effekt på kvaliteten på selskapets rapport?
 - a. Hvis ja, tror du at denne effekten vil vedvare i fremtiden dersom attestasjon blir pålagt og når flere deler av rapportene vil bli attestert?
 - b. Hvis nei, tror du at attestasjon vil få noen effekt i fremtiden?
4. Hva tror du er hovedårsakene til de endringene vi har observert i selskapets vesentlighetsmatriser før og etter innføringen av attestasjon?
5. Hva tror du er hovedårsakene til de endringene vi har observert i selskapets klimaregnskap før og etter innføringen av attestasjon?
6. Opplever du at andre endringer i selskapets rapport hovedsakelig skyldes attestasjon eller andre grunner? I så fall, hva opplever du som hovedårsakene til slike endringer?
7. Kan du huske om selskapet har fjernet noe fra rapporten etter innføringen av attestasjon? Hva tror du i så fall er årsaken(e) til dette?

Rapporteringsprosess

8. Hvordan avgjør selskapet hvilke deler av rapporten det ønsker å få attestert av revisor?
9. Opplever du at revisor har noen formening om hva som bør inkluderes i en bærekraftsrapport, og hva som utgjør en god rapport?

10. Har du tillit til at revisor kan nok om temaet til å kunne kvalitetssikre selskapets rapport?
11. Stoler selskapet ukritisk på revisors råd, eller kan dere være selektive og skeptiske til endringer de foreslår?
12. Har det skjedd noen endringer i hvordan selskapet arbeider med bærekraft og bærekraftsrapportering etter at dere innførte attestasjon?

Opplevd verdi

13. Hvem er hovedbrukerne av selskapets rapport?
14. Hva er ditt inntrykk av hvor mye folk i og utenfor bransjen vet om attestasjon? Har du for eksempel inntrykk av at attestasjon kan gi «falsk trygghet» dersom få vet hva som faktisk legges til grunn?
15. Opplever du på noen måte økt verdi av rapporten ved at den er kvalitetssikret?

Appendiks 3: Engelsk intervjuguide

Motivation

1. Why did you choose to have your sustainability report assured?
 - a. Why did you make this choice at that exact time?
 - b. What do you believe to be the main motivation to have the report assured?
2. Did you know when you began having sustainability report assurance, that it probably will become a requirement in the future?

Specific Changes

3. Do you believe that limited assurance on the sustainability report has any direct effect on the quality of the report?
 - a. If yes, do you believe that this effect will persist if sustainability report assurance becomes mandatory?
 - b. If no, do you believe that it will have an effect in the future?
4. What do you believe to be the main reasons for the changes we have found in the company's materiality matrices before and after the implementation of assurance?
5. What do you believe to be the main reasons for the changes we have found in the company's emissions accounting before and after the implementation of assurance?
6. In your opinion, do you believe that other changes in the reports are due to the assurance and feedback from auditors, or because of other factors?
7. Do you know if anything has been removed from your report after you began having the report assured? If yes, what were the reasons for the removal?

The Reporting Process

8. How do you decide which parts of the report to get assured?
9. Do you believe that auditors have a strong opinion on what should be included in a sustainability report, and what makes a good report?
10. Do you trust that auditors have enough knowledge on the relevant subjects in order to verify your report?

11. Do you follow all the advice you receive from your auditors, or are you selective in which advice you choose to take?
12. Are there any changes in the way you work with sustainability reporting after the involvement of external auditors?

Perceived Value

13. Who are the main users of your sustainability report?
14. What is your impression of how much people know about limited assurance? For example, do you feel as if limited assurance provides a “false sense of security” if people do not know what it entails?
15. In your opinion, has the sustainability report gained any extra value due to it being verified by an external third party?

Appendiks 4: Norsk informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

Attestasjon av bærekraftsrapporter

En utforskende studie av forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapporters kvalitet og opplevde verdi⁸

En masteroppgave ved Norges Handelshøyskole

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvis formål er å avdekke hvilken effekt attestering av bærekraftsrapporter har på rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utstedere. I dette skrivet gir vi deg relevant informasjon om prosjektet, samt hva din deltakelse vil innebære for deg.

Introduksjon

Dette forskningsprosjektet er en del av vår masteroppgave ved Norges Handelshøyskole. Formålet med prosjektet er beskrevet over. Datainnsamlingen til prosjektet skal etter planen foregå i form av intervjuer. Vi ønsker å intervjuer bærekraftsansvarlige i åtte store norske selskaper som alle fikk attestert sin bærekraftsrapport for regnskapsåret 2021.

Masteroppgavens overordnede problemstilling er:

Hvordan påvirker attestasjon av bærekraftsrapporter rapportenes kvalitet og deres opplevde verdi for utstederne?

⁸ Vi har endret tittelen på masteroppgaven etter at vi sendte det originale informasjonsskrivet til deltakerne i studien. På det tidspunktet var tittelen «Hvilken effekt har attestering av bærekraftsrapporter på rapportenes verdi og deres verdi for interessenter?».

I studien av vår problemstilling har vi valgt å bryte ned det overordnede spørsmålet i tre forskningsspørsmål.

1. *Er det noen sammenheng mellom attestasjon og konkrete kvalitetsfremmende endringer i selskapers bærekraftsrapporter?*
2. *Hvordan påvirkes rapporteringsprosesser av samarbeid med revisor i forbindelse med attestering?*
3. *Hvordan påvirker attestasjon utstederes opplevelser av bærekraftsrapporters verdi?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges Handelshøyskole ved veileder Lars Jacob Tynes Pedersen er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får herved spørsmål om å delta i prosjektet fordi du arbeider med bærekraft i ett av de utvalgte selskapene i utvalget. Valget av selskaper er basert på hvilke selskaper i Norge som får sine bærekraftsrapporter attestert i dag, kombinert med et ønske om å representere flere bransjer.

Vi har funnet frem til din kontaktinformasjon gjennom vår veileder, kontakter i bransjen eller ved bruk av internett.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet innebærer dette at du stiller opp til et intervju, enten fysisk eller digitalt. Intervjuet vil vare i omtrent en time, og spørsmålene vil dreie seg rundt din oppfattelse av effekten av attestasjon. Under intervjuet vil det bli tatt lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Vi, vår veileder og institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap ved Norges Handelshøyskole vil ha tilgang til data som samles i forbindelse med dette prosjektet. Dataene vil lagres i adgangsbegrensede mapper for å unngå at uvedkommende får tilgang. Du vil selv få muligheten til å avgjøre hvorvidt dataene fra ditt intervju skal anonymiseres i arbeidet og/eller i den ferdige rapporten.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 20.12.2022. Etter prosjektslutt vil dataene oppbevares i NHHs systemer til 20.12.2023 i anonymisert form.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- Å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- Å få slettet personopplysninger om deg
- Å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til prosjektet, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Norges Handelshøyskole ved
 - Marte Eek Skrede (student), marte.skrede@student.nhh.no
 - Martine Bones Fisknes (student), martine.fisknes@student.nhh.no
 - Lars Jacob Tynes Pedersen (veileder), lars.pedersen@nhh.no
 - Personvernombud, personvernombud@nhh.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lars Jacob Tynes Pedersen

Marte Eek Skrede

Martine Bones Fisknes

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Attestasjon av bærekraftsrapporter: En utforskende studie av forholdet mellom attestasjon og bærekraftsrapporters kvalitet og opplevde verdi», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i intervju
- At mine personopplysninger lagres i anonymisert form til ett år etter prosjektslutt, 20.12.23

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Appendiks 5: Engelsk informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Would you like to participate in the research project

Sustainability Report Assurance

An Exploratory Study of the Relationship Between Limited Assurance and the Quality and Perceived Value of Sustainability Reports⁹

A master thesis at the Norwegian School of Economics

This is a question for you regarding your participation in a research project aiming to uncover the effects of limited assurance on the quality of sustainability reports and their perceived value among the issuers. In this information letter, we will provide you with relevant information on the project, as well as information on what your participation will entail for you.

Introduction

This research project is a part of our master thesis at the Norwegian School of Economics. The purpose of the project is as described above. The data collection for the project is taking place through interviews. We wish to interview sustainability directors of eight big Norwegian companies who all had limited assurance on their 2021 sustainability report.

The research question of the master thesis is as follows:

How does limited assurance on sustainability reports affect the quality of the reports and their perceived value for the issuers?

In our study of the research question, we have chosen to break down the research question into three sub-questions:

⁹ In the original information letter sent to the participants in our study, the project was titled “What is the Effect of Limited Assurance on the Quality of a Sustainability Report and its Value for Stakeholders”. We have changed the title of our master thesis since they received the original information letter.

1. *Is there a relationship between limited assurance and quality enhancing changes made to companies' sustainability reports?*
2. *How are reporting processes affected by cooperation with auditors in regard to limited assurance?*
3. *How does limited assurance affect issuers' perceptions of the value of sustainability reports?*

Who Is Responsible for the Research Project?

Supervisor Lars Jacob Tynes Pedersen at the Norwegian School of Economics is responsible for the project.

Why Are You Asked to Participate?

You are hereby asked to participate in the project because you work with sustainability in one of the selected companies. The selection of companies is based on which Norwegian companies are getting limited assurance on their sustainability reports today, combined with an intention of including multiple industries in the selection.

We found your contact information through our supervisor, contacts in the industry or through searching the internet.

What Does Participating Entail for You?

If you choose to participate in the project, it will entail that you attend an interview, either physically or digitally. The interview will last for approximately one hour, and the question will be in regard to your perception of the effects of limited assurance. The audio will be recorded during the interview.

Participation Is Voluntary

It is voluntary to participate in the project. If you choose to participate, you may withdraw your consent at any time without providing any reason. All your personal information will then be deleted. There will not be any negative consequences for you if you choose to not participate or withdraw your participation at a later time.

Your Privacy – How We Store and Use Your Personal Information

We will only use information about you for the purposes described in this information letter. We will keep your information confidential and according to the privacy regulations.

We, our supervisor and the department of accounting, auditing and law at the Norwegian School of Economics will have access to the data collected in this research project. The data will be stored in access-restricted folders to prevent unauthorized access. You have the choice of whether the data from your interview should be anonymized in the writing process and/or in the finished report.

What Happens to Your Personal Information When the Research Project Is Over?

According to schedule, the project will end on the 20th of December 2022. After this, the data will be anonymized and stored by the Norwegian School of Economics until the 20th of December 2023.

What Gives Us the Right to Process Personal Data About?

We process personal data about you based on your consent.

Your Rights

As long as you are identifiable in the data material, you have the right to:

- See what information we process about you, and to be given a copy of the information
- Have incorrect or misleading information about you corrected
- Have your personal data deleted
- File a complaint to the Norwegian Data Protection Authority about the processing of your personal data

If you have questions about the project, or want to know more about or exercise your rights, please contact:

- The Norwegian School of Economics
 - Marte Eek Skrede (student), marte.skrede@student.nhh.no
 - Martine Bones Fisknes (student), martine.fisknes@student.nhh.no
 - Lars Jacob Tynes Pedersen (supervisor), lars.pedersen@nhh.no
 - Data protection officer, personvernombud@nhh.no

If you have questions related to Data Protection Services' assessment of the project, please contact:

- Data Protection Services via e-mail (personvermtjenester@sikt.no) or phone:
+47 53 21 15 00

Best regards

Lars Jacob Tynes Pedersen

Marte Eek Skrede

Martine Bones Fisknes

Declaration of Consent

I have received and understood the information about the project “Sustainability Report Assurance: An Exploratory Study of the Relationship Between Limited Assurance and the Quality and Perceived Value of Sustainability Reports”, and I have been given the opportunity to ask questions. I consent to:

- Participate in an interview
- My personal data being stored in anonymized form for one year after the end of the project, 20th of December 2023

(Signed by project participant, date)

Appendiks 6: Data fra sekundær analyse

Selskap		Yara International	Telenor Group
Siste ikke-attesterte rapport		2014	2013
Første attesterte rapport		2015	2014
Vesentlighetsmatrise i siste ikke-attesterte rapport	Ja/nei	Nei	Nei
	Begrunnelse bak hvert valg (relevans og risiko)	-	Nei
	Måleparameter tilknyttet hvert tema	-	Nei
Vesentlighetsmatrise i første attesterte rapport	Ja/nei	Ja	Nei
	Begrunnelse bak hvert valg (relevans og risiko)	Nei	Nei
	Måleparameter tilknyttet hvert tema	Nei	Nei

Selskap		Yara International	Telenor Group
Klimaregnskap i siste ikke-attesterte rapport	Ja/nei	Ja	Nei
	GHG-protokollen	Nei	-
	Historikk	2010-2014	-
Klimaregnskap i første attesterte rapport	Ja/nei	Ja	Nei
	GHG-protokollen	1-2	-
	Historikk	2011-2015 (Kun scope 1)	-